

El espejo de la luz

Comentario sobre el Ati Yoga de Yuthok

VOLUMEN UNO

Nida Chenagtsang

Traducción de Aigo Castro

SKY
PRESS

2

EL ATI YOGA DE YUTHOK

La pureza primordial que corta
a través de la dureza

ལེའུ་གཉིས་པ། ཀ་དག་ཁེགས་ཆོད།

ཀ་དག་ནི་གདོད་མ་ནས་སམ་ཡོག་མ་ནས་དག་པ་སྟེ་བསྟེ་སྣང་དང་གཅོད་སྐྱོན་
ཅི་ཡང་མ་ཞུགས་པའི་དོན་དང་། ཁེགས་ཆོད་ནི་གཉིས་འཛིན་ནམ་བདེན་འཛིན་
མཁེགས་པོ་བཅད་ནས་ཆོད་པར་ཐུབ་བའི་དོན་ཡིན་པས། རང་སེམས་ཡོག་མ་
ནས་ཉོན་མོངས་ཀྱི་སྣད་མེད་དག་པའི་གནས་ལུགས་རྟོགས་ན་བདེན་འཛིན་
མཁྲག་པོ་རང་བཞིན་གྱིས་ཆོད་པའམ་གྲོལ་འགྱོ་བས་སོ། འདི་ནི་རྫོགས་ཆེན་གྱི་
ལྟ་བའི་མཐར་ཐུག་ཡིན་པས་ལྟ་བའི་མཐར་ཐུག་ཁེགས་ཆོད་ཀྱང་ཟེར་རོ།།

དེ་བཞིན་རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་སྟོན་འགྱོ་ནི་རྟགས་དང་ཉམས་སྐོང་ཡོན་པར་སྐྱངས་
རྗེས་རྫོགས་ཆེན་དངོས་གཞི་ཁེགས་ཆོད་ལ་འཇུག་ཨིན་ཏུ་སྐྱ་བ་དང་། རྣང་བརྟན་
པའི་སྐོ་ནས་གེགས་མེད་ཀ་དག་ཁེག་ཆོད་ལ་འཇུག་པ་སྟེ།

La pureza primordial (*kadak*) que corta a través de la dureza (*trekchö*)

El término *kadak* se refiere a aquello que es puro de modo primordial y original, y significa que no ha sufrido alteración ni deterioro de ningún tipo. En cuanto al término *trekchö*, contiene el significado de aquello que "corta a través", como en la acepción de "cortar a través de la dureza" del aferramiento dualista y de la fijación a la realidad, como si ésta tuviese una existencia verdadera y permanente. Si realizas el estado natural y originalmente puro de tu mente, que se halla exento de la mancha de las emociones aflictivas, entonces, la dureza o testarudez de tu aferramiento a la realidad como si fuese "verdaderamente real", quedará cortado o liberado naturalmente, por sí mismo. Debido a que ésta es la visión última o consumada de la Gran Perfección, el *trekchö* también se denomina como "la perfección de la visión que corta a través de la dureza". Así pues, tras haber practicado los preliminares de la Gran Perfección y haber adquirido signos y experiencias meditativas de obtención, el introducirte en la práctica principal del *trekchö* te resultará muy fácil, y te permitirá entrar en la pureza primordial que corta a través de la dureza, con una base estable y libre de impedimentos.

དེ་ཡང་འདི་གསལ་རྫོགས་པ་ཆེན་པོ་ལ་སྟོང་ཕྱོགས་ཀྱི་ཁྲེགས་ཆོད་དང་སྣང་ཕྱོགས་ཐོད་རྒལ་གཉིས་ལས་ཐོག་མར་ཁྲེགས་ཆོད་ཀྱི་སྐོར་ནི། རྫོགས་ཆེན་སྟོན་དགའ་རབ་རྗེའི་ཚིག་གསུམ་གནད་བརྡེག་གི་གཞུང་། ངོ་རང་ཐོག་ཏུ་སྤྲད། ཐག་གཅིག་ཐོག་ཏུ་བཅད། གདིང་གྲོལ་ཐོག་ཏུ་བཅའ་ཞེས་གསུངས་པ་བཞིན། ཐོག་མར་ངོ་སྤྲོད་དང་། དེ་ནས་ཐག་གཅོད་དང་རྗེས་སུ་གྲོལ་ཚད་གསུངས་པ་ཡིན་ཏེ། གཡུ་ཐོག་སྐྱིང་ཐིག་ལུགས་ལ་དང་པོ་གཞི་ངོས་བཟུང་པ། དེ་ནས་ཕྱི་ནང་དང་བྱེད་ལས་ངོ་སྤྲོད་པ་དང་། ངོ་སྤྲོད་དངོས་ལ། སྐུ་དང་ཡེ་ཤེས། ཕུང་གོ འབྱུང་བ། མཚོན་བྱེད་དང་བཅས་གནད་ཚང་བ་དང་། ཐག་གཅིག་ཐོག་ཏུ་བཅད་ནས་ཉམས་སུ་ལེན་ཐབས་བཅས་གསུངས་པ་ཡིན་ཏེ།

རྗེ་བཙུན་གཡུ་ཐོག་པས། “དེ་ལྟར་ཕྱི་ནང་གསང་བའི་ལྷ་ཚོན་ལྷ་ལ། འཁོར་འདས་གང་ཡང་མ་ཚོང་བ་མེད་ཅིང་། ཐམས་ཅད་ཚང་བ་སྟེ། དེ་བཞིན་དུ་རྣལ་འབྱོར་པ་རང་ལ་ཐམས་ཅད་ཚོང་ཞིང་ཡོངས་སུ་རྫོགས་ལ། དེ་དག་ངོ་མ་ཤེས་པས། ཕན་ཚུན་ཡུལ་དང་ཡུལ་ཅན་དུ་ཕྱེད། དེ་དག་སྣང་བྲྙན་གི་འཛིན་པ་ཞུགས་པས་བཅིངས། བཅིངས་པས་འཁོར་བར་འཁོར་ཞིང་གྲོལ་དུས་མེད་པས་སྡུག་བསྔལ་བའོ།། དེ་དག་ཀྱང་བླ་མས་ངོ་སྤྲད་དེ། རང་ལ་ཡོད་པ་རང་གིས་གོ་ཞིང་རྟོགས་པར་བྱས་པས། འཁོར་འདས་ཐམས་ཅད་རང་ལ་ཚོང་བ་ཐག་ཆོད།། གཞན་ནས་མ་བྱུང་བ་ཐག་ཆོད། ཡེ་གདོད་མ་ནས་ལྷུན་གྲུབ་བ་གདེང་ཐོག སྣང་བྲྙན་དག་གི་སྐུབ་ངེ་དོགས་ལ་སོགས་པ་གཉིས་འཛིན་གྱི་མཐའ་ལས་འདས་པ་ཐག་ཆོད་པ་སྟེ། དེ་ལྟ་བུའི་ཚུལ་གྱིས་ངོ་འཛོད་པར་བྱའོ།། ”

La Gran Perfección de la luz clara integra dos dimensiones: el *trekchö* o “cortar a través de la dureza”, que se centra en la vacuidad, y el *tögal* o “cruce directo”, que se centra en las apariencias. En primer lugar, en lo referente al *trekchö*, [se le puede considerar] en consonancia con el texto canónico *Las tres declaraciones que golpean los puntos vitales*, enseñado por el fundador del Dzogchen, Garab Dorye. Los tres axiomas de Garab Dorye, son:

-“Introducción directa a la verdadera naturaleza de uno mismo”.

-“Decisión directa y definitiva sobre este estado”.

-“Obtención de la certeza en la inmediatez de la liberación”.

Según esto, en primer lugar se enseña la introducción o “señalamiento”, a continuación, la decisión o confirmación, y finalmente, [la certeza en] la liberación. En lo que respecta al sistema del Yuthok Nyingthig, primero se enseña el “reconocimiento de la base”, a continuación, los señalamientos externo, interno y de actividad, y por último, el señalamiento efectivo. De este modo, se abarcan todos los puntos esenciales referentes al cuerpo y la sabiduría, los constituyentes sicofísicos, los elementos, así como los “símbolos” o luces. Una vez que [la naturaleza básica de la mente] ha quedado determinada de un modo definitivo, se expone posteriormente el denominado “método de práctica”.

Como dijo el Venerable Yuthok: *“Por tanto, no hay nada en todo el samsara y el nirvana que no se halle englobado en los cinco grupos de las cinco sustancias según sus aspectos externo, interno y secreto; todo ello está incluido en la existencia cíclica y su liberación. De este modo, el ser del yogui contiene todo esto al completo y por entero. Pero debido a que no hemos reconocido esto, debido a que hemos dividido objeto y sujeto, y nos hemos obsesionado con el tomar o rechazar de ambos, hemos quedado atados [al samsara]. Y al permanecer ligados así, hemos seguido dando vueltas por la existencia cíclica sufriendo, sin hallar ni un solo momento de liberación. Sin embargo, una vez que hayas recibido el señalamiento [de estas cosas] por tu gurú, una vez que hayas tomado consciencia plena de que todo esto surge de tu mente, una vez que hayas confirmado por ti mismo, de modo concluyente, que la totalidad del samsara y del nirvana existe en tu ser, una vez que hayas confirmado por ti mismo, de manera definitiva, que nada surge de ninguna otra [fuente], entonces, obtendrás la certeza en [la naturaleza de la mente] primordial que se halla presente de modo espontáneo.*

Así pues, genera la resolución de trascender los límites del pensamiento dualista, que se caracteriza por su aferramiento a lo deseable y su rechazo de lo no deseable, por sus negaciones y afirmaciones, por sus esperanzas y miedos. Es de éste modo como debes recibir la introducción [y reconocer así la naturaleza de tu mente]”.

ཞེས་དང་། “སྨིན་གྲོལ་འཆོར་འདས་རང་གྲོལ་སྐད་ཅིག་སྨིན་ཅིང་གྲོལ་བ། བསྒྲེད་རྫོགས་འཆོར་འདས་རང་གྲོལ་མཐའ་ལས་འདས་པ། ལམ་བརྒྱ་འཆོར་འདས་རང་གྲོལ་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའོ།། གོང་ན་ཆེན་པོ་དེ་ལྟ་བུའི་གནད་ཀྱིས་ཟིན་པ་ལ། ཉམས་ལེན་མཐར་ཐུག་ཟེར་རོ།།” ཞེས་གསལ་དུ་གསུངས་པ་ལས་རྟོགས་ཐུབ་པས། སྨན་རྒྱལ་གཡུ་ཐོག་པའི་རྫོགས་ཆེན་ཀྱི་དགོངས་པ་ནི་སྟོན་པ་དབུའ་རབ་རྡོ་རྗེའི་གསང་ལམ་འགྲུལ་མེད་དུ་སྟོན་པ་ཤེས་ཐུབ་བོ།།

ཀ ངོས་བཟུང་པ།

གཞི་དུས་ཀྱི་འབྱུང་བ་ལྔ་དང་ཕུང་པོ་ལྔ། ལམ་དུས་ཀྱི་མཚོན་བྱེད་དམ་འོད་ལྔ། འབྲས་དུས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ལྔ་དང་སྐུ་ལྔའི་ཤུང་བསྡུན་པའམ་དེ་རྣམས་ངོས་ཟིན་པར་བྱ་སྟེ།

སྐུ་ལྔ། ཆོས་སྐུ། ལོངས་སྐུ། སྤྲུལ་སྐུ། མངོན་པར་བྱང་ཆུབ་སྐུ། མི་འཇིག་རྡོ་རྗེའི་སྐུ་བཅས་ལྡན།།
ཡེ་ཤེས་ལྔ། ཆོས་དབྱིངས་ཡེ་ཤེས། མེ་ལོང་ཡེ་ཤེས། མཉམ་ཉིད་ཡེ་ཤེས། སོར་རྟོག་ཡེ་ཤེས། བྱ་གྲུབ་ཡེ་ཤེས་བཅས་ལྡན།།
ཕུང་པོ་ལྔ། གཟུགས། རྣམ་ཤེས། ཚོར་བ། འདུ་ཤེས། འདུ་བྱེད་བཅས་ལྡན།།
འབྱུང་བ་ལྔ། ནམ་མཁའ། ས། ཆུ། མེ་དང་རླུང་བཅས་ལྡན།།
མཚོན་བྱེད་ལྔ། འདི་ལ་འོད་ལྔ་ཡང་ཟེར་ཏེ། མཐིང་ག དཀར་པོ། སེར་པོ། དམར་པོ། ལྗང་གུ་བཅས་ལྡན།།
སྐུ་དང་ཡེ་ཤེས་དང་། ཕུང་པོ་དང་འབྱུང་བ་ལྔ་དང་མཚོན་བྱེད་བཅས་ལའང་ཕྱི་ནང་གསང་གསུམ་བཅས་ལྔ་ཚན་ལྔ་སྟེ་བསྡོམ་ཚན་བདུན་ཅུ་དོན་ལྔར་དབྱེ་བ་ཡིན་ནོ།།

Asimismo, dijo:

“Al hecho de madurar y liberarse en un instante [mediante las enseñanzas] sobre la maduración y liberación propias de la liberación espontánea de samsara y nirvana, de ir más allá de las fases de creación y completitud propias de la liberación espontánea de samsara y nirvana, de realizar de modo natural los cientos de senderos propios de la liberación espontánea de samsara y nirvana, y de captar el gran significado esencial tal como se ha expuesto más arriba, se conoce como la «culminación de la práctica»”.

Si comprendes esta enseñanza que se presenta aquí en términos tan claros, entonces, llegarás a reconocer que la perspectiva [iluminada] sobre el Dzogchen sostenida por Yuthok el Rey de la Medicina, refleja el sendero secreto e inequívoco del gran maestro Garab Dorye.

El reconocimiento

El conjunto de factores designados por la enseñanza que deben reconocerse, son los siguientes: los cinco elementos naturales que constituyen el “tiempo de la base”; los cinco agregados sicofísicos; los cinco símbolos o indicadores del “tiempo de [permanencia en] el sendero”, conocidos también como las cinco luces; las cinco sabidurías que conforman el “tiempo de fructificación”, y los cinco cuerpos.

Los cinco cuerpos, son: el cuerpo de la verdad o realidad última (*dharmakaya*), el cuerpo de gozo (*sambhogakaya*), el cuerpo de emanación o transformación (*nirmanakaya*), el cuerpo de la iluminación manifiesta del bodhisattva (*abhisambodhikaya*) y el cuerpo vajra inmutable (*avikaravajrakaya*). Las cinco sabidurías, son: la sabiduría de la extensión de la realidad última (*dharmadhatu*), la sabiduría del espejo, la sabiduría de la igualdad, la sabiduría del discernimiento y la sabiduría de todos los logros. Los cinco agregados, son: forma física, conciencia, sensación, percepción y formaciones condicionadas. Los cinco elementos, son: espacio, tierra, agua, fuego y viento. Los cinco símbolos [que también reciben la designación de las cinco luces], son: azul intenso, blanco, amarillo, rojo y verde [claro]. Asimismo, los cinco cuerpos, sabidurías, agregados, elementos y luces, se dividen [a su vez] en las categorías interna, externa y secreta, que sumadas en su integridad, dan un total de setenta y cinco identificadores (ver Apéndice C).

ཁ། ངོ་སྤྲོད་པ།
སྤྱིའི་ངོ་སྤྲོད་ལ་ཕྱི་ནང་སྣོད་བཅུད་དང་བྱེད་ལས་ཀྱི་སྒོ་ནས་གསུངས་སྟེ།
ཐ་མལ་གྱི་ཕྱི་འཇིག་རྟེན། དག་པའི་ཞིང་ཁམས་དང་གཞལ་ཡས་ཁང་དུ་ངོ་སྤྲོད་པ།
ཐ་མལ་གྱི་ནང་སེམས་ཅན། ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ལྷ་ཚོགས་དང་འཕགས་ཚོགས་སུ་ངོ་སྤྲོད་པ།
མ་དག་པའམ་འཁྲུལ་བའི་བྱེད་ལས་འཁྲུལ་བ། དག་པའི་ཐུགས་རྗེ་དང་བརྩེ་བས་
སྐྱོང་བར་ངོ་སྤྲོད་པའོ།།

La identificación
[se designa también como “reconocimiento” o “señalamiento”]

En general, la identificación/señalamiento se enseña en relación con el universo [animado e inanimado] y sus actividades, según sus dimensiones externa e interna. Así, el mundo externo ordinario se identifica como tierras puras y residencias celestiales inconmensurables. Los [seres sensibles] ordinarios que habitan el mundo, se identifican como la asamblea de deidades de sabiduría, y como la comunidad de seres nobles. Y en cuanto a las acciones impuras o engañosas, se identifican como compasión pura y amor nutricio.

གཡུ་ཐོག་རྩོགས་ཆེན་འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་ཆེན་མོའི་རྒྱབ་ “ངོ་སྤྲོད་པར་བྱ་བ་ནི། སྣང་སྲིད་འཁོར་འདས་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཚོས་ཐམས་ཅད། བྱེ་བྲག་རྣམ་གྲངས་རྒྱུ་དང་མཚན་ཉིད་ལ་སོགས་རྒྱས་པར་བཤད་ན་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་ཀྱང་། དོན་མདོར་བསྡུས་ན། ཕྱི་ནང་སྤྲོད་བྱུང་བྱེད་ལས་གསུམ་དུ་འདུས་ཤིང་། འཁོར་པ་པའི་ཕྱི་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ཁམས། ནང་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན་གྱི་རིགས། བྱེད་ལས་འགྲུལ་བའི་བྱ་བ་འབའ་ཞིག་ལ་སྣྲོད་པའོ། ། འཇིག་རྟེན་འདས་པའི་ཕྱི་སྣོད་ཞིང་ཁམས་དང་གཞལ་ཡས། ནང་བཅུད་སེམས་ཅན་གྱི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ལྷ་དང་འཕགས་ཚོགས། བྱེད་ལས་བསྟེ་བའི་ཐུགས་རྗེ། མཛད་པའི་ཕྱིན་ལས་ལས་འབྱོ་ངོ་མོ་སྣོད་པའོ།། དེ་ཐམས་ཅད་རྣལ་འབྱོར་པ་རང་ཉིད་ལ་ཚང་སྟེ། སྣོད་ལུས་བཅུད་སེམས། བྱེད་ལས་འདུ་ཤེས་དང་འདུ་བྱེད་ཀྱི་ལུ་གུ་རྒྱུད་ལ་སྣྲོད་བའོ།། མཚན་ཉིད་འཛིན་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི། སྣང་སྲིད་འཁོར་འདས་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཚོས་ཐམས་ཅད་རང་བཞིན།། མཚན་ཉིད་ཀྱི་རྣ་བ་ཆོད་པའོ།། མངོན་སུམ་རང་སྣང་གི་ཡེ་ཤེས་དེ་དག་ཐམས་ཅད་གཞན་གང་ནས་ཀྱང་མ་བྱུང་ཞིང་རང་ལ་ཞུགས། རང་ལས་འཆར་རང་ལས་གནང་པ་ལས་ཀྱང་། རང་གི་མངོན་སུམ་དུ་བལྟར་ཡོད། སྣྲོད་དུ་ཡོད། བཀྲིགས་ཏུ་ཡོད། ལམ་གྱི་འཆར་སྒོ་མ་འགགས་པར། འཕེལ་ཞིང་ཚོད་དང་བཅས་པ་ཡོད། དེ་ལྟར་ཡོད་པ་དེ། བྱས་བྱུང་ཅན་ཡིན་ནམ་ཞེ་ན། དེ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། ཡེ་གདོད་མ་ནས་ཡོངས་ལ་ཁྱབ་ཅིང་། གསལ་སྟོང་དབྱེར་མེད་དུ་འཕོ་འགྱུར་མེད་པའོ།།”
ཞེས་ཤིན་ཏུ་གསལ་བར་གསུངས་པ་དང་།

Dicha identificación, quedó expuesta con gran claridad en el texto raíz de Yuthok, *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección:*

“Respecto a los objetos que deben señalarse, si se tuviesen que explicar en detalle las enumeraciones, peculiaridades y características definitorias de todos los fenómenos o dharmas, esto es, de todas las apariencias y surgimientos que, en conjunto, constituyen la totalidad del samsara y del nirvana, difícilmente podrían ser abarcados por la mente. Sin embargo, de acuerdo a un resumen conciso, se podrían incluir en tres atributos: el “contenedor externo”, los “contenidos internos” y las “actividades” o acciones. El “contenedor externo” del samsara, no es otra cosa que nuestro sistema cósmico, los “contenidos internos”, son simplemente las diversas clases de seres sensibles [que habitan en su interior], y las “actividades”, no son más que las acciones engañosas o la conducta [de dichos seres]. El “contenedor externo” del plano transmundano, lo constituyen las tierras puras y las mansiones celestiales inconmensurables; los seres sensibles que constituyen los “contenidos internos” que las habitan, son las deidades de sabiduría y las asambleas nobles; y sus acciones son la compasión amorosa, es decir, la conducta derivada de las actividades iluminadas, que se realizan para beneficio de los seres sensibles. Todo ello se halla contenido en el interior del ser del yogui.

Su cuerpo es el universo, su mente es sus habitantes, sus actividades es su conducta, al igual que la cadena interconectada de sus percepciones y sus formaciones mentales condicionadas. La sabiduría primordial que capta dichos atributos constituye la naturaleza de los dharmas en su totalidad, así como todos los surgimientos y apariencias de samsara y nirvana, y dicha sabiduría primordial corta de raíz tales atributos.

Todas estas sabidurías que surgen por sí mismas y se perciben directamente, residen en tu mente; no tienen ningún otro origen. Aparecen desde tu mente y actúan desde tu mente. Dichas sabidurías son observadas directamente por tu mente, son utilizadas por tu mente, son estimuladas por su mente, y las experiencias conceptuales referentes al sendero, proliferan sin obstrucciones de acuerdo con tu mente. Según esto, si preguntases si tu mente es algo que se produce o algo que surge, [la respuesta sería] no. [Tu mente] es omnipresente de modo primordial, es claridad y vacuidad indivisible que no se mueve y que no cambia”.

གཞན་ཡང་དོ་སྣོད་དང་མ་སྦྱད་པ་དང་མ་འཕྲོད་པ་སོགས་ཀྱི་སྐོར་ལ་སྨན་རྒྱལ་གཡུ་
ཐོག་པའི་རྩོམ་ཆེན་འགོང་འདས་རང་གྲོལ་ལས་འདི་ལྟར་གསུངས་སྟེ།
“དེ་ཐམས་ཅད་རྣལ་འབྱོར་པ་རང་ཉིད་ལ་ཚང་སྟེ། སྐྱོད་ལུས། བཀྲའམས། ཀྱེད་
ལས་འདུ་ཤེས་དང་།་འདུ་ཀྱེད་ཀྱི་ལུ་གུ་རྒྱུད་ལ་སྣོར་ཅིང་དོ་མ་སྦྱད་ཅིང་། མ་འཕྲོད་ན་
འགོང་བ་པ་དོ་སྦྱད་ཅིང་། འཕྲོད་ན་སྐྱ་དན་ལས་འདས་པའོ།། དོ་སྦྱད་པ་དེ་འཕྲོད་པར་
ཀྱེད་པ། ཡང་གང་གིས་སྣོད་ན། ཏླ་མ་མཚོན་ཉིད་དང་ལྡན་པས་སྣོད། གང་ལ་སྣོད་ན།
ཏླ་མེད་ཀྱང་ཆུབ་སྤྱན་པ་དོན་དུ་གཉེར་བའི་སྐལ་ལྡན་ལ་སྦྱད། ཇི་ལྟར་སྣོད་ན། འོག་
ནས་འབྱུང་བ་ལྟར་སྣོད་དོ།། སྣོད་པའི་ཡོན་ཏན་ནི། ཤུང་འདས་ཐོབ། མ་སྦྱད་པའི་སྐྱོན་
འགོང་བ་ནས་མི་ཐར་བས། འས་པར་དུ་དོ་སྣོད་པ་གལ་ཆེའོ།། དེ་ཡང་དོ་སྦྱད་པས་
འཕྲད་པས་ཉམས་སུ་ལེན་པ་དང་། དོ་འཕྲོད་ཀྱང་ཉམས་སུ་མི་ལེན་པ་དང་། དོ་སྣོད་
པས་མ་འཕྲོད་པ་དང་། དོ་སྦྱད་པས་འཕྲོད་པ་ནི། རང་དོ་རང་གིས་ཤེས་པའོ། །འཕྲོད་
པས་ཉམས་སུ་ལེན་པ་ནི། རང་དོམ་རང་གིས་ཤེས་ནས་འགྲུལ་པའི་རྟེས་སུ་མི་འབྱང་
བའོ།། དོ་འཕྲས་པས་ཉམས་སུ་མི་ལེན་པ་ནི། གོ་ཡུལ་དུ་ལུས་ནས་རང་གི་རྒྱུད་ཐོག་
ཏུ་མི་ཕེབས་པའོ།། དོ་སྣོད་པས་མ་འཕྲོད་པ་ནི། ཚོག་རྣ་བར་ཐོས་པས་བློ་འདེད་དེ།
དོན་ཡིད་ལ་མ་དེས་པས། ཉམས་སུ་ལེན་རྒྱུ་མེད། དཔེར་ན་སྨལ་བུ་བཟོ་ཉེས་པ་དང་
འདྲ། དོ་ཡེ་ནས་མ་སྦྱད་པ་ནི། སྨལ་བུ་བཟོ་མ་བྱས་པ་དང་འདྲ་སྟེ། སྨལ་བུ་དེ་མཁས་
པའི་ལག་ཏུ་སྒེབས་ནས། ཇི་ལྟར་འདོད་པ་བཞིན་འགྱུར་ལ། ལན་གཅིག་བཟོ་ཉེས་པ་
སྟེ། བཅས་བཅོས་བྱ་རི་མི་བཏུབ་པ་དང་མཚུངས་ཏེ། དོ་སྦྱོད་བཏབ་ལམ་ཕེབས་པས།
ལྟ་སྤྱོད་ཡ་བྱལ་དུ་སོང་ན་གྲོལ་དུས་མི་འབྱུང་དོ། དེས་ན་དོ་འཕྲོད་པར་གདབ། ཐོབ་
ནས་རང་རྒྱུད་དང་འདྲེས་པར་ཉམས་སུ་ལེན་པར་ཀྱེད་པ་གནད་ཆེ།། ”
ཞེས་པ་ནི་ཐོག་མའི་གོ་བ་ལ་ཤ་ཅང་གལ་ཆེ་བ་དང་།

Además, sobre el tema de aquello que se señala o no se señala, de aquello que se reconoce o no se reconoce, etc., en el texto raíz, *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección* de Yuthok el Rey de la Medicina, también se dice:

“Todo ello se halla contenido en el interior del ser del yogui. Su cuerpo es el universo, su mente es sus habitantes, sus actividades es su conducta, al igual que la cadena interconectada de sus percepciones y sus formaciones mentales condicionadas. Si esto no se señalase, o no se reconociese así, entonces, [continuarás] errando por el samsara, pero si lo haces, en ese caso, pasarás del sufrimiento al nirvana; así pues, debes reconocer aquello que se te señala. Aquel capaz de realizar el señalamiento deberá ser un gurú debidamente cualificado, y aquel capaz de recibirlo, deberá ser uno de esos seres afortunados que aspiran a obtener el incomparable [estado de] bodhisattva. El modo de presentar el señalamiento, es como sigue:

Dado que el beneficio de la identificación consiste en obtener el nirvana, y el error de no identificarlo implica no liberarse del samsara, dicha identificación resulta de suma importancia. [Existen diversas posibilidades]: recibir la introducción, reconocerla, y a continuación, ponerla en práctica; reconocerla, y sin embargo, no ponerla en práctica; o bien, recibir la introducción, pero no reconocerla. Recibir la introducción y reconocerla, significa asimilar tu naturaleza esencial por ti mismo. Reconocerla y a continuación ponerla en práctica, significa que una vez que has asimilado tu naturaleza por ti mismo, dejarás de perseguir ilusiones. Reconocerla pero no ponerla en práctica, significa que te contentas con un conocimiento meramente teórico, que no penetrará en tu continuo [mental]. En el caso de que hayas recibido la introducción pero no la hayas reconocido, sino que simplemente hayas escuchado las palabras [de las enseñanzas], pasando de tus oídos a tu mente pero sin asimilar su significado, entonces, no te tomarás el esfuerzo por practicar. Esta situación se asemeja metafóricamente a la de un rollo de paño de lana defectuoso. Debido a que dicho paño jamás ha sido “introducido” para su reparación, dará la impresión de que nunca ha sido confeccionado. De este modo, incluso si tal paño fuese tratado por unas manos expertas, como es defectuoso en origen, por mucho que lo intente, el tejedor será incapaz de repararlo. Asimismo, aunque hayas conseguido recibir ciertas instrucciones, si tu visión y conducta no se hallan integradas, entonces, no se producirá el momento de la liberación. Por tanto, resulta decisivo que halles el modo de reconocer realmente [aquello que se te ha señalado] y a continuación, lo pongas en práctica, de tal modo, que dicho reconocimiento permanezca fusionado por completo con tu continuo mental.”

Tener una comprensión cabal de esto desde el inicio, resulta de suma importancia.

རྫོགས་ཆེན་ལྟ་བ་མཁའ་ལྡིང་གཤོག་བརླབ་ཏུའང་། “ངོ་སྤྲོད་མ་ཐེབས་ཉམས་སུ་ལེན་པ་དེ།། དཔེར་ན་ཚེས་པ་གཅིག་ནས་འཕྱུག་པ་ན།། བཅོ་ལྔའི་བར་དུ་འཕྱུག་པ་ཇི་བཞིན་ནོ།། ཀུན་རྫོབ་ཆོས་རྣམས་ཐམས་ཅད་བདེན་མེད་དུ།། མ་རྟོགས་སྟོང་ཉིད་རྟོགས་ཟེར་རྫུན་ཆེན་ཡིན།། དེས་ན་ངོ་སྤྲོད་འདི་བཞིན་དང་པོའི་དུས།། བླ་མའི་དྲུང་དུ་སྡོད་ལ་གནས་ལུགས་ཀྱི།། སྟེང་དུ་གཏན་ལ་ཕོབས་དང་གོལ་ས་མེད།། དེའི་ཕྱིར་སྐལ་ལྡན་བུ་རྣམས་སྙིང་ལ་ཆོངས།། ” ཞེས་ཐོག་མའི་ངོ་སྤྲོད་མ་འཁྲུལ་དགོས་པ་གསལ་དུ་གསུངས་པ་ནི་ལེགས་བཤད་བླ་ན་མེད་པའོ།།

Respecto a la necesidad de reconocer la naturaleza de las cosas sin ápice de confusión desde el principio, el texto *La visión de la Gran Perfección: El vuelo del Garuda*, ofrece una explicación clara según este excelente consejo:

“Practicar sin haber reconocido en primer lugar [la naturaleza de las cosas], sería como calcular incorrectamente el primer día del mes lunar, ya que, una vez calculado mal el primer día, ¡el cálculo del quinceavo día también será erróneo!* Si no comprendes con claridad plena que todos los fenómenos relativos carecen de realidad, incurrirías en una gran falsedad si afirmases: “¡He realizado la vacuidad!”. Según esto, deberás recibir la introducción [a la naturaleza de tu mente] mientras te hallas sentado en presencia de tu gurú, de este modo, tu reconocimiento estará basado en la verdadera naturaleza de la realidad, y así evitarás encaminarte por un sendero erróneo. Por tanto, ¡hijos afortunados, guardad este consejo en vuestros corazones!”.

* Shabkar se refiere aquí al calendario lunar tibetano. Si se calcula erróneamente el primer día del mes lunar, como consecuencia, el quinceavo día del mes lunar también será erróneo.

ག་ངོ་སྤྲོད་དངོས།

དེ་ཡང་ངོ་སྤྲོད་དངོས་འདི་བྱེ་བྲག་ངོ་སྤྲོད་རྒྱས་པར་བསྟན་པ་ནི་ལྔ་ཚན་ལྔས་བསྟན་ཏེ། སྐུ་ལྔ་། ཡེ་ཤེ་ལྔ་། ཕུང་བོ་ལྔ་། འབྱུང་ལྔ་དང་མཚོན་བྱེད་དམ་འོད་ལྔ་བཅས་གཤམ་དུ་བསྟན་བྱ་སྟེ།

དང་པོ། སྐུ་ལྔ་ལ་ཕྱི་ནང་གསང་གསུམ་དང་།
ཕྱིའི་སྐུ་ལྔ་ནི་རིགས་ལྔ་ལས་བྱུང་བའི་སྐུ་ལྔ་སྟེ། རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་རྣམ་པར་སྣང་། རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་སྣང་བ་མཐའ་ཡས། རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ། རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་རིན་ཆེན་འབྱུང་ལྡན། རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་དོན་ཡོད་གྲུབ་པ་བཅས་སོ།། ནང་གི་སྐུ་ལྔ་ནི། སྐུའི་ཆོ་འཕྲུལ་ལས་བྱུང་བའི་ལམ་རྟགས་ཀྱི་སྐུའི་འཁོར་ལོ། གསུང་པད་མ། ཐུགས་རྡོ་རྗེ། ཡོན་ཏན་རིན་ཆེན། འཕྲིན་ལས་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེ་བཅས་སོ།།
གསང་བའི་སྐུ་ལྔ་ནི། གདུལ་བྱ་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་མཛད་པ། ཆོས་སྐུ། ལོངས་སྐུ། སྤྲུལ་སྐུ། མངོན་པར་བྱང་ཆུབ་སྐུ་དང་མི་འགྱུར་རྡོ་རྗེའི་སྐུ་བཅས་ལྔའོ།།

La identificación/señalamiento efectivo

La identificación efectiva consiste en una enseñanza específica y más extensa sobre el señalamiento, que incluye cinco categorías de fenómenos: los cinco cuerpos, las cinco sabidurías, los cinco agregados, los cinco elementos y los cinco símbolos o luces, que se detallarán a continuación.

Los cinco cuerpos

Hay cinco cuerpos que cuentan con tres niveles: externo, interno y secreto. Los cinco cuerpos externos, se identifican con los cinco cuerpos que emergen de las cinco familias de Budas: la sabiduría primordial de la consciencia natural (*rigpa*) de Vairochana perteneciente a la familia Buda, y las sabidurías de las consciencias pertenecientes a las familias de Amitabha, Vajrasattva, Ratnasambhava y Amoghasiddhi.

Los cinco cuerpos internos, son: el chakra del cuerpo que señala los signos de progreso en el sendero, y que emergen del despliegue corporal sobrenatural; el loto de la palabra; el vajra de la mente; la joya preciosa de las cualidades excelentes, y el vajra de las actividades múltiples.

Los cinco cuerpos secretos, consisten en los actos realizados en beneficio de los seres sensibles que deben ser instruidos [en el Dharma] y son: el cuerpo de la verdad o realidad última (*dharmakaya*); el cuerpo de gozo (*sambhogakaya*); el cuerpo de emanación o transformación (*nirmanakaya*); el cuerpo de la iluminación manifiesta del bodhisattva (*abhisambodhikaya*) y el cuerpo vajra inmutable (*avikaravajrakaya*).

དེ་ལྟར་སྐུ་ལྔ་པོ་གཞན་ཞིག་ནས་བྱུང་བ་མ་ཡིན། རྣལ་འབྱོར་པ་རང་གི་ལུས་
ངག་ཡིད་གསུམ་ལ་ཚང་། ཕྱི་ཡི་སྐུ་ལྔ་ལུས་ལ་ཚང་། ནང་གི་སྐུ་ལྔ་ངག་ལ་ཚང་།
གསང་བའི་སྐུ་ལྔ་སེམས་ལ་ཚང་སྟེ། འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་ཆེན་མོའི་རྩ་བར། ”
ངོ་སྤྲོད་དངོས་ནི། དང་པོ་སྐུ་ལྔ་ལ་ཕྱི་ནང་གསང་བ་གསུམ་སྟེ།

ཕྱིའི་སྐུ་ལྔ་ནི། རིགས་ལྔ་ལས་བྱུང་བའི་སྐུ་ལྔ་སྟེ། རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་སྐུའི་རིགས་
ལས་བྱུང་བའི་སྐུ་རྣམ་པར་སྣང་མཛད། རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་གསུང་གི་རིགས་ལས་
བྱུང་བའི་གསུང་སྣང་བ་མཐའ་ཡས། རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཐུགས་ཀྱི་རིགས་ལས་བྱུང་
བའི་ཐུགས་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ་དང་། རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཡོན་ཏན་གྱི་རིགས་ལས་
བྱུང་བའི་རིན་འབྱུང་། རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་འཕྲིན་ལས་ཀྱི་རིགས་ལས་དོན་གྲུབ་
རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་སོ།།

ནང་གི་སྐུ་ལྔ་ནི། ཆོ་འཕྲུལ་རྟགས་ཀྱི་སྐུ་ལྔ་སྟེ། སྐུའི་ཆོ་འཕྲུལ་ལས་བྱུང་བའི་
ལམ་རྟགས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། དེ་འགྲེ་བར། གསུང་གི་ཆོ་འཕྲུལ་ལས་བྱུང་བའི་ལམ་
རྟགས་ཀྱི་པདྨ། ཐུགས་ཀྱི་ཆོ་འཕྲུལ་ལས་བྱུང་བའི་ལམ་རྟགས་ཀྱི་རྡོ་རྗེ། ཡོན་ཏན་
གྱི་ཆོ་འཕྲུལ་ལས་བྱུང་བའི་ལམ་རྟགས་ཀྱི་རིན་ཆེན། འཕྲིན་ལས་ཀྱི་ཆོ་འཕྲུལ་
ལས་བྱུང་བའི་ལམ་རྟགས་ཀྱི་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེ་བཅས་སོ།།

གསང་བའི་སྐུ་ལྔ་ནི། གདུལ་བྱ་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་མཛད་པ། སྟོན་པ་སངས་རྒྱས་
ཀྱི་སྐུ་ལྔ་སྟེ། སྔར་བསྟན་པའི་ཆོས་སྐུ་ལ་སོགས་པ་ལྔའོ།།

Éste es el modo de surgimiento de los cinco cuerpos; no tienen ninguna otra fuente. Todos ellos se hallan incluidos en el cuerpo, palabra y mente del yogui. Así, los cinco cuerpos externos se hallan contenidos en el interior del cuerpo del yogui, los cinco cuerpos internos en su palabra, y los cinco cuerpos secretos en su mente. Dicho tema se expone en detalle en el texto raíz, *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección*:

"Respecto al señalamiento efectivo: en primer lugar, hay cinco cuerpos según sus aspectos interno, externo y secreto. Los cinco cuerpos externos, son aquellos que emergen de las cinco familias de Budas, a saber: la sabiduría primordial de la consciencia natural [del aspecto] del cuerpo de Vairochana, surgida de la familia del cuerpo de la sabiduría de la consciencia; la sabiduría primordial de la consciencia natural del aspecto de la palabra de Amitabha, surgida de la familia de la palabra de la sabiduría de la consciencia; la sabiduría primordial de la consciencia natural del aspecto de la mente de Vajrasattva, surgida de la familia de la mente de la sabiduría de la consciencia; la sabiduría primordial de la consciencia natural de Ratnasambhava, surgida de la familia de las cualidades excelentes; la sabiduría primordial de la consciencia natural de Amoghasiddhi, surgida de la familia de las actividades iluminadas.

Los cinco cuerpos internos, consisten en los cinco cuerpos dotados con los signos sobrenaturales, a saber: el signo del chakra que señala el progreso en el sendero, surgido del despliegue/poder sobrenatural del cuerpo; el signo del loto surgido del despliegue sobrenatural de la palabra; el signo del vajra surgido del despliegue sobrenatural de la mente; el signo de la joya preciosa surgida del despliegue sobrenatural de las cualidades excelentes; y el signo del vajra múltiple surgido del despliegue sobrenatural de las actividades iluminadas.

Los cinco cuerpos secretos, abarcan los actos realizados en beneficio de los seres sensibles que deben instruirse, así como los cinco cuerpos del gran maestro Buda, los cinco cuerpos de la realidad última, etc., tal como se ha enseñado previamente".

དེ་ལྟར་སྐུ་ལྔ་པོ་གཞན་ཞིག་ནས་བྱུང་བ་མ་ཡིན་ཞིང་། རྣལ་འབྱོར་པ་རང་གི་ལུས་
ངག་ཡིད་གསུམ་ལ་ཚང་། ཇི་ལྟར་ཚང་ན། ཕྱི་སྐུ་ལྔ་ལུས་ལ་ཚང་སྟེ། ཁམས་ཀུན་
ཆང་བ་རྒྱུན་གྱི་ཐིག་ལེ་རྣམ་པར་སྣང་མཛད། ཁྲག་དང་ཆུ་སེར་མི་བསྐྱོད་པ། ཤ་
རིན་འབྱུང་། པགས་པ་བཀྲག་མདངས་སྣང་བ་མཐའ་ཡས། སྐྲ་དང་བ་སྤུ་དོན་
གྲུབ། ནང་གི་སྐུ་ལྔ་ངག་ལ་ཚང་སྟེ། སྐད་ཀྱི་སྣང་བ་ལྷང་ངེ་གྲག་པ་འཁོར་ལོ།
ཚིག་འབྲུ་མི་བསྐྱོད་པ། སྙན་པར་སྨྲ་བ་པདྨའོ། དོན་བསྟན་པ་སྟོན་ཞིང་། དབུགས་
ཀྱི་རྟ་ལས་བྱུང་བ་རྒྱ་གྲམ་མོ།།
གསང་བའི་སྐུ་ལྔ་སེམས་ལ་ཚང་སྟེ། སེམས་ཀྱི་ངོ་བོ་སྟོང་བ་ཆོས་སྐུ། རང་བཞིན་
གསལ་བ་ལོངས་སྐུ། སྣང་བ་རིག་བྱེད་དུ་སྣང་བ་སྤྲུལ་སྐུ། དེ་གསུམ་ཀའི་
དབྱིངས་མི་གཡོ་མི་འགྱུར་བ་རྡོ་རྗེའི་སྐུ། མཁྱེན་བརྩེ་དང་ལྡན་པ་མངོན་པར་བྱང་
ཆུབ་སྐུ་དང་།
དེ་ལྟར་ན་ཕྱི་ནང་གསང་བའི་སྐུ་ཐམས་ཅད་རྫོགས་ཤིང་རང་ལ་ཚང་བས། གཞན་
ནས་བཙལ་ཏུ་མེད་པའོ།། ” ཞེས་རྒྱས་པར་གསུངས་སོ།།

"Éste es el modo de surgimiento de los cinco cuerpos; no tienen ningún otro origen. Todos ellos se engloban en el cuerpo, palabra y mente del yogui. Su modo de inclusión, es como sigue: los cinco cuerpos externos se hallan contenidos en el cuerpo del yogui, esto es, las esferas de luz (thiglé) *de su continuo mental que sostienen todos sus constituyentes corporales básicos, es Vairochana; su sangre y linfa, es Akshobhya; su carne, es Ratnasambhava; su piel y vitalidad interna, [que se manifiesta mediante la coloración de la piel] es Amitabha; su pelo en cabeza y cuerpo, es Amoghasiddhi.*

Los cinco cuerpos internos, se engloban en la palabra del yogui. La claridad y prestigio de su palabra, es el signo del chakra; sus palabras, son Akshobhya; su lenguaje afectuoso, es el signo del loto; el significado de sus enseñanzas, es el Maestro [Buda]; y del flujo o ritmo de su respiración, surgen vajras dobles cruzados que expresan dicho significado.

Los cinco cuerpos secretos, se engloban en la mente del yogui. La esencia vacía de su mente, es el dharmakaya*; su naturaleza clara, es el* sambhogakaya*; la luminosidad de su intelecto o consciencia cognitiva, es el* nirmanakaya*; la extensión inmutable e inmóvil de los tres, es el* avikaravajrakaya*; y la sabiduría y compasión inherentes de su mente, es el* abhisambodhikaya.

Así pues, dado que la totalidad de los cuerpos externos, internos y secretos, se hallan perfeccionados en su interior y quedan incluidos en el ser del yogui, no hay necesidad alguna de buscarlos en ningún otro sitio [para tratar de encontrar su origen]".

གཉིས་པ། ཡེ་ཤེས་ཕྱི་ནང་གསང་གསུམ་སྟེ།
ཕྱིའི་ཡེ་ཤེས་ནི། ཆོས་དབྱིངས་ཡེ་ཤེས། མེ་ལོང་ཡེ་ཤེས། མཉམ་ཉིད་ཡེ་ཤེས། སོར་རྟོག་ཡེ་ཤེས་དང་བྲ་སྒྲུབ་ཡེ་ཤེས་བཅས་ལྔའོ།།
ནང་གི་ཡེ་ཤེས་ནི། ཤེས་པ་བསྡུས་པ་ཡེ་ཤེས། རྗེ་ལྟ་བ་མཐོན་པའི་ཡེ་ཤེས། རྗེ་སྐྱེད་མཐོན་པའི་ཡེ་ཤེས། སྤྲོས་པའི་ཡེ་ཤེས། མངོན་པ་མཐར་ཕྱིན་གྱི་ཡེ་ཤེས་བཅས་ལྔའོ།།
གསང་བའི་ཡེ་ཤེས་ནི། ངོ་བོ་ཀ་དག་གི་ཡེ་ཤེས། རང་བཞིན་ལྷུན་གྲུབ་ཀྱི་ཡེ་ཤེས། ཐུགས་རྗེ་ཀུན་ཁྱབ་ཀྱི་ཡེ་ཤེས། མཚན་ཉིད་འཛིན་པའི་ཡེ་ཤེས་དང་མངོན་སུམ་རང་སྣང་གི་ཡེ་ཤེས་བཅས་ལྔའོ།།

Las cinco sabidurías

Las cinco sabidurías según sus modalidades externa, interna y secreta, son las siguientes:

Las sabidurías externas, son: la sabiduría del *dharmadhatu*, la sabiduría del espejo, la sabiduría de la igualdad, la sabiduría del discernimiento, y la sabiduría de todos los logros.

Las sabidurías internas, son: la sabiduría que conoce lo concreto, la sabiduría que ve las cosas tal como son en realidad, la sabiduría que conoce todo lo dotado de existencia, la sabiduría de la elaboración o del embellecimiento, y la sabiduría de la actividad perfecta.

Las sabidurías secretas, son: la sabiduría de la esencia de la pureza primordial, la sabiduría de la naturaleza [del ser] presente de modo espontáneo, la sabiduría de la compasión omnipresente, la sabiduría que conoce las características, y la sabiduría de la percepción directa que se muestra por sí misma.

གཡུ་ཐོག་རྫོགས་ཆེན་འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་ཆེན་མོའི་རྩ་བར་༡༠ཡེ་ཤེས་ལྔ་ལ་ཕྱི་
ནང་གསང་བ་གསུམ་སྟེ།
ཕྱིའི་ཡེ་ཤེས་ལྔ་ནི། ཆོས་དབྱིངས་ཡེ་ཤེས། མེ་ལོང་། མཉམ་ཉིད། སོར་རྟོག
བྱ་གྲུབ། ནང་གི་ཡེ་ཤེས་ལྔ་ནི། ཤེས་པ་བསྡུས་པ་ཡེ་ཤེས། ཤེས་པ་འཕྲོ་བའི་ཇི་
ལྟར་བར་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས། ཇི་སྙེད་པ་གཟིགས་པའི་ཡེ་ཤེས། མཛད་པ་མཐར་
ཕྱིན་པའི་ཡེ་ཤེས་གསང་བའོ། ངོ་བོ་ཀ་དག་གི་ཡེ་ཤེས། རང་བཞིན་ལྷུན་གྲུབ་གྱི་
ཡེ་ཤེས། ཐུགས་རྗེ་ཀུན་ཁྱབ་གྱི་ཡེ་ཤེས། མཚན་ཉིད་འཛིན་པའི་ཡེ་ཤེས། མངོན་
སུམ་རང་སྣང་གི་ཡེ་ཤེས་ཏེ། དེ་ལྟར་ཡེ་ཤེས་རྣམས་ཀྱང་གཞན་གང་ནས་མ་བྱུང་།
རང་ལ་རང་ཆས་སུ་ཚང་ཞིང་། ཇི་ལྟར་ཚང་བ་ནི། ཆོས་དབྱིངས་ཡེ་ཤེས་ནི། རང་
གི་སེམས་ཉིད་ལ་མཐའ་དབུས་མེད་པའོ།། མེ་ལོང་ལྟ་བུའི་ཡེ་ཤེས། སེམས་ཀྱི་
སྣང་ཆ་ལ་མ་བསྒྲིབས་པར་སྣང་ལ་རང་བཞིན་མ་གྲུབ་པར་གསལ་བའོ།། མཉམ་ཉིད་
ཡེ་ཤེས་སེམས་སྤྲོས་པའི་མཐའ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བ། མཉམ་པ་ཉིད་དུ་གནས་
པའོ།། སོ་སོར་རྟོག་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི། གང་ལ་གང་འདུལ་གྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་
སེམས་ཉིད་ཀྱི་ཀློང་དུ་རིམ་པ་མ་འདྲེས་པར་སོ་སོར་གསལ་བའོ།། བྱ་བ་གྲུབ་པའི་
ཡེ་ཤེས་ནི། འབད་རྩོལ་དང་བྲལ་ཞིང་། ཆོས་ཀུན་སེམས་ཉིད་ཀྱི་རང་བཞག་རང་
གྲོལ་རང་ལ་རྫོགས་པའོ།།

Sobre este tema, el texto de Yuthok, *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección*, dice:

"Las cinco sabidurías incluyen tres aspectos, externo, interno y secreto. Las cinco sabidurías externas consisten en la sabiduría del dharmadhatu, *del espejo, de la igualdad, de la sabiduría del discernimiento, y de la sabiduría de todos los logros. Las cinco sabidurías internas, son: la sabiduría que conoce lo concreto, la sabiduría que ve las cosas tal como son en realidad, la sabiduría que conoce todo lo dotado de existencia, la sabiduría de la elaboración, y la sabiduría de la actividad perfecta. Las sabidurías secretas, engloban las siguientes: la sabiduría de la esencia de la pureza primordial, la sabiduría de la naturaleza presente de modo espontáneo, la sabiduría de la compasión omnipresente, la sabiduría que capta los atributos, y la sabiduría de la percepción directa que se muestra por sí misma.*

Tales son las sabidurías y éstas no tienen ningún otro origen. Dichas sabidurías son inherentes a la mente, y dicha mente las abarca por completo. Respecto a su aspecto externo, el modo en que las sabidurías se hallan incluidas en la mente, es como sigue: la sabiduría del dharmadhatu *es la mente en sí, desprovista de límite y centro; la sabiduría del espejo es la mente en su aspecto perceptual, manifestativo y despejado, cuyas manifestaciones son claras y exentas de naturaleza inherente; la sabiduría de la igualdad es la mente desprovista de todas las limitaciones elaboradas conceptualmente, y que permanece en la ecuanimidad perfecta [del ser/vacuidad absolutos]; la sabiduría del discernimiento es aquella que [observa] con claridad y tal como son, todos y cada uno de los fenómenos que deben ser dominados, esto es, los observa como la vasta extensión de la naturaleza de la mente, incontaminada por las fases; y la sabiduría de todos los logros es la esencia de la mente de todos los fenómenos, que se halla desprovista de esfuerzo, que permanece por sí misma, que está liberada por sí misma y que es perfecta en sí misma".*

ཤེས་པ་བཏུས་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི། གདུལ་བྱའི་བསམ་པ་མཉེན་ཅིང་། གཞན་དོན་ཁོང་དུ་ཆུད་པས་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རང་བཞིན་ཤེས་པ་འགྲུབ་བའོ།། སྟོང་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི། འཁོར་འདས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་རང་བཞིན་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་ཤེས་པའོ།། ཇི་ལྟ་བ་མཉེན་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི། བདག་གི་དངོས་པོ་གཤེས་ཀྱི་གནས་ལུགས་ཤེས་ཏེ། རང་དོན་རྫོགས་པ་ལས་འགྲུལ་བའི་རྒྱུ་ཟད་པའོ།། ཇི་སྙེད་པ་གཟིགས་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི། རང་དོན་ཚོད་ལ་ཕབས་ནས་གཞན་དོན་ཐུགས་རྗེའི་རོལ་པས་འཛིན་པ་མེད་པའོ།། མཛད་པ་མཐར་ཕྱིན་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི། རང་གཞན་མ་ལུས་པའི་དོན་མཛད་པ་ཐམས་ཅད་མཐར་ཕྱིན་པའོ།། ངོ་བོ་ཀ་དག་གི་ཡེ་ཤེས་ནི། མ་རིག་པ་མིང་ཙམ་ཡང་མེད་ཅིང་གྲངས་ལས་འདས་པའོ།། རང་བཞིན་ལྷུན་གྲུབ་ཀྱི་ཡེ་ཤེས། མི་སྐྱེ་མི་འགག་པར། ཅིའི་ངོ་བོ་སྣང་མི་དགོས་ཤིང་། ཡུལ་ཐམས་ཅད་དེས་པ་མེད་པའོ།། ཐུགས་རྗེ་ཀུན་ཁྱབ་ཀྱི་ཡེ་ཤེས། རང་གི་གསལ་བའི་བདག་ཉིད་ཅན་ལས། རང་བཞིན་ཤུགས་ཀྱིས་ཐུགས་རྗེ་འགག་པ་མེད་པར་འཆར་ནས་འགྲོ་དོན་བྱེད་པར་འགྱུར། མཚན་ཉིད་འཛིན་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི། སྣང་སྲིད་འཁོར་འདས་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་རང་བཞིན། མཚན་ཉིད་ཀྱི་རྩ་བ་ཆོད་པའི། མངོན་སུམ་རང་སྣང་གི་ཡེ་ཤེས་དེ་དག་ཐམས་ཅད་གཞན་གང་ནས་ཀྱང་མ་བྱུང་ཞིང་རང་ལ་ཞུགས།། རང་ལས་འཆར་རང་ལས་གནང་པ་ལས་ཀྱང་རང་གི་མངོན་སུམ་དུ་བལྟར་ཡོད། སྒོམ་དུ་ཡོད། བཀེགས་ཏུ་ཡོད། ལམ་ཞུ་འཆར་སྐོ་མ་འགགས་པར། འཕེལ་ཞིང་ཚོད་དང་བཅས་པ་ཡོད། ཅེས་གསུངས་སོ།། ”

“[Respecto a su aspecto interno]: la sabiduría que conoce lo concreto, consiste en el conocimiento de los pensamientos de los seres que deben ser instruidos, que realiza la naturaleza de todos los fenómenos y cuyo único interés es el beneficio de los seres; la sabiduría que ve las cosas tal como son en realidad, es aquella que realiza la naturaleza última de la base que constituye el fenómeno del yo, y que agota las causas del engaño que proviene del egoísmo; la sabiduría que conoce todo lo dotado de existencia, es aquella que tras llevar a la perfección las necesidades propias, manifiesta hacia los seres una compasión inagotable; la sabiduría de la elaboración, es aquella que comprende la naturaleza de todos los fenómenos de samsara y nirvana de modo espontáneo y perfecto, y la sabiduría de la actividad perfecta, consiste en llevar a cabo todas las acciones para beneficio, tanto de uno mismo como de los demás seres, sin excepción.

[En cuanto a su aspecto secreto]: la sabiduría de la esencia de la pureza primordial es insondable, por ello, en dicha sabiduría la ignorancia no se produce ni siquiera nominalmente; la sabiduría de la naturaleza presente de modo espontáneo, está exenta de nacimiento o cesación, no tiene necesidad de evitar nada y se halla desprovista por completo de fijación a ningún objeto; la sabiduría de la compasión omnipresente es aquella que, a partir de la claridad de uno mismo y por el poder de la propia compasión que surge de modo natural y libre, actúa en beneficio de todos los seres sensibles; la sabiduría que conoce las características, se halla presente en la naturaleza de todos los fenómenos perceptibles, de todas las apariencias y surgimientos de samsara y nirvana, asimismo, dicha sabiduría corta la raíz de tales características; y la sabiduría de la percepción directa que se muestra por sí misma, reside en tu propia mente y no tiene ningún otro origen, esto es, dicha sabiduría pertenece a tu propia mente y actúa a partir de tu propia mente.

Todas estas sabidurías no se derivan de otras, sino que se producen por sí mismas, de manera espontánea. Todas ellas revelan diferentes aspectos de la realidad, [y el yogui] podrá manifiestar dichas sabidurías mediante la meditación, cultivarlas, disfrutarlas y realizarlas de un modo directo. Además, [la práctica meditativa permitirá que dichas sabidurías] se incrementen, hasta tal punto, [que el yogui] podrá evaluar/medir dicho incremento”.

གསུམ་པ། ཕུང་པོ་ལྔ་ལ་ཕྱི་ནང་གསང་གསུམ་སྟེ།
ཕྱིའི་ཕུང་པོ་ལྔ་ནི། གཟུགས། སྒྲ། དྲི། རོ། རེག་བྱའོ།
ནང་གི་ཕུང་པོ་ལྔ་ནི། མིག རྣ། སྣ། ལྕེ་དང་ལུས་སོ།
གསང་བའི་ཕུང་པོ་ལྔ་ནི། མིག་གི་དབང་ཤེས། རྣའི་དབང་ཤེས། སྣའི་དབང་ཤེས།
ལྕེའི་དབང་ཤེས་དང་ལུས་ཀྱི་དབང་ཤེས་བཅས་ལྔའོ།།

གཡུ་ཐོག་རྩོགས་ཆེན་འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་ཆེན་མོའི་རྒྱ་བར། “ ཕུང་པོ་ལྔ་ཕྱི་ནང་གསང་བ་གསུམ་སྟེ། ཕྱི་ཡུལ་གྱི་ཕུང་པོ་ལྔ། ནང་ཡུལ་གྱི་ཕུང་པོ་ལྔ། གསང་བ་དེར་འཛིན་གྱི་ཕུང་པོ་ལྔ། དེ་དག་ཀྱང་རང་ལ་ཚང་སྟེ། ཕྱི་ཡུལ་གྱི་ཕུང་པོ། གཟུགས་སྒྲ་དྲི་རོ་རེག་བྱ་ལྔ་པོ་རང་ལས་བྱུང་། ནང་ཡུལ་ཅན་གྱི་ཕུང་པོ། མིག རྣ་བ། སྣ། ལྕེ། ལུས་ལྔ་ནི་རང་ལ་ཡོད། གསང་བ་དེར་འཛིན་གྱི་ཕུང་པོ་དབང་ཤེས། རྟོག་བྱེད་ཀྱི་ཚོར་བ་ལྔ་ཡང་རང་ལས་བྱུང་སྟེ། དེ་ལྟར་ན་རང་ལ་གནས་སྣང་སུ་བྱུང་བ་མ་ཡིན། ཡེ་ནས་ཚད་ཞིང་དེ་དག་ཀྱང་སྤྱང་བྲང་ལས་འདས་པའོ། ” ཞེས་གསུངས་སོ།།

Los cinco agregados

Se dan tres aspectos en los cinco agregados sicofísicos: externo, interno y secreto.

Los cinco agregados externos, son: formas, sonidos, olores, sabores y objetos tangibles.

Los cinco agregados internos, son: ojos, oídos, nariz, lengua y piel.

Los cinco agregados secretos, son: las facultades o conciencias del ver, oír, oler, saborear y tocar.

El texto raíz de Yuthok, *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección*, explica dichos aspectos así:

“Los cinco agregados abarcan tres aspectos, el interno, el externo y el secreto, a saber: los cinco agregados de los objetos externos, los cinco agregados de los objetos internos, y los cinco agregados de captación [de aprehensión] secretos. Todos ellos forman parte del ser propio. Así, los cinco agregados de los objetos externos en su totalidad, esto es, formas, sonidos, olores, sabores y objetos tangibles, surgen del ser propio. De igual modo, los cinco agregados de los objetos internos de los ojos, oídos, nariz, lengua y piel, pertenecen a la mente, o ser propio. Asimismo, los cinco agregados de captación secretos, que abarcan todas las facultades sensoriales por las que se experimenta, se hace y se siente, también existen en el ser propio. Por tanto, dichos agregados no han surgido temporalmente, sino que han existido en el ser propio desde un tiempo primordial sin comienzo, y existen más allá de todo apego y desapego, más allá de toda aceptación y rechazo”.

བཞི་བ། འབྱུང་བ་ལྔ་ལ་ཕྱི་ནང་གསང་བའི་འབྱུང་བ་ལྔ་སྟེ།
ཕྱིའི་འབྱུང་བ་ལྔ་ནི། ས།་ཆུ།་མེ། རླུང་། ནམ་མཁའ་བཅས་ལྔའོ།
ནང་གི་འབྱུང་བ་ལྔ་ནི། སེམས་ནམ་མཁའ། ཁྲག་ཆུ། ཤ་རྡུས་ས། དོད་མེ།
དབུགས་རླུང་བ་རླུང་བཅས་སོ།
གསང་བའི་འབྱུང་བ་ལྔ་ནི། སེམས་ཀྱི་ངོ་ཅིར་ཡང་མ་གྲུབ་པར་སྟོང་པ་ནམ་མཁའ།
སེམས་ཀྱི་རང་བཞིན་མ་སྤྲིན་པ་ས། གསལ་ཞིང་ཚོར་བ་རགས་པ་དང་བཅས་
པ་མེ། ཡོངས་ལ་ཁྱབ་ཅིང་གཤེར་འབྲིན་པ་ཆུ། སེམས་ཀྱི་རྟམས་པ་འགྱུར་མེད་མ་
འགག་པ་རླུང་བཅས་ལྔའོ།།

གཡུ་ཐོག་རྫོགས་ཆེན་འགོར་འདས་རང་གྲོལ་ཆེན་མོའི་རྒྱབ་རང་ ”འབྱུང་བ་ལྔ་ལ་
ཕྱི་ནང་གསང་བ་གསུམ་སྟེ། ཕྱིའི་འབྱུང་བ་ལྔ་ནི། ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ལྔ།
ནང་གི་ནི། སེམས་ནམ་མཁའ། ཁྲག་ཆུ། ཤ་རྡུས་ས། དོད་མེ། དབུགས་རླུ་
བ་རླུང་ངོ་།། གསང་བའི་འབྱུང་བ་ལྔ་ནི། སེམས་ཀྱི་ངོ་བོ་ཅིར་ཡང་མ་གྲུབ་པར་
སྟོང་པ་ནམ་མཁའ། སེམས་ཀྱི་རང་བཞིན་མ་སྤྲིན། གསལ་ཞིང་ཚོར་བ་རགས་
པ་དང་བཅས་པ་མེ། ཡོངས་ལ་ཁྱབ་ཅིང་གཤེར་འབྲིན་པས་ཆུ། སེམས་ཀྱི་རྟམ་
པ་འགྱུར་མེད་མ་འགགས་པས་རླུང་། དེ་རྟམས་ཀུང་དབྱིངས་གཅིག་གི་ངང་དུ་
གནས་ཤིང་གཡོ་བ་མེད་པ་སྟེ། དེ་ལྟར་ཡང་མཐར་རང་ལས་བྱུང་། རང་ལ་གནས།
རང་གི་ངོར་ལས་མ་འདས་ཤིང་། སྣང་ལེན་ལས་འདས་ཏེ་སྤྲོ་མི་འཚལ་ཞིང་།
བླང་མི་འཚལ་ཏེ་ཡེ་ནས་ཡོད་པའོ། ཞེས་གསུངས་སོ།།

Los cinco elementos

Los cinco elementos abarcan los aspectos interno, externo y secreto.

Los cinco elementos externos, son: tierra, agua, fuego, viento y espacio.

Los cinco elementos internos, son: el espacio, identificado como espacio mental; el agua, identificada como sangre; la tierra, identificada como carne y huesos; el fuego, identificado como calor/temperatura corporal; y el viento, identificado como la corriente de aire que se respira.

Los cinco elementos secretos, son: el espacio vacío de la esencia de la mente, en el que resulta imposible establecer nada en absoluto; la tierra o suelo, identificado como la naturaleza sin mácula de la mente; el fuego, identificado como una sensación clara y luminosa; el agua, identificada como la humedad producida de modo omnipresente; y el viento de la mente, identificado con sus aspectos despejado e inmutable.

A este respecto, el texto raíz de Yuthok, *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección*, dice:

“Los cinco elementos abarcan tres aspectos: externo, interno y secreto. Los cinco elementos externos son, el espacio, etc. Los elementos internos, son: el espacio de la mente; el agua, identificada como sangre; la tierra, identificada como carne y huesos; el fuego, identificado como calor corporal, y el viento, identificado como la respiración. Los cinco elementos secretos, son: el espacio vacío de la esencia de la mente, en el que resulta imposible establecer nada en absoluto; [la tierra] identificada como la naturaleza sin mácula y libre de la mente; el fuego, identificado como una sensación burda clara y luminosa; el agua, identificada como la humedad producida de modo omnipresente, y el viento de la mente, identificado con sus aspectos despejado e inmutable. Todos estos elementos, preservan su forma o configuración única de un modo constante. Por tanto, en un sentido último, dichos elementos surgen del ser propio y permanecen en el ser propio, es decir, no sobrepasan la vasta extensión del ser propio. Estos elementos han trascendido toda clase de aceptación y rechazo; existen de manera primordial y no podrá hallarse en ellos [nada que] retener, o desechar”.

ལྟ་བ། མཚོན་བྱེ་ལྟ་ལ་ཕྱི་ནང་གསང་གསུམ་སྟེ།
ཕྱི་མཚོན་བྱེད་ལྟ་ནི། མདོག་ལྟའམ་འོད་ལྟ་ལ་གོ་སྟེ། འོད་དཀར་པོ། འོད་སེར་པོ། དམར་པོ། འོད་ལྗང་གུ། འོད་སྔོན་པོ་བཅས་སོ།
ནང་གི་མཚོན་བྱེད་ནི། རུས་པ་སོགས་དཀར་པོའི་མདངས་ཅན། སྐྲ་ལ་སོགས་པ་སྨུ་རྒྱས་ཀྱི་རིམ་པ་སྔོན་པོ། མཁྲིས་པ་ལ་སོགས་སེར་པོ། ཤ་ཁྲག་ལ་སོགས་དམར་པོ། རླུང་ལ་སོགས་རྩྭ་ག་རྒྱུ་བ་ལྟར་གུ་བཅས་ལྗང་ངོ།།
གསང་བའི་མཚོན་བྱེད་ལྟ་ནི།
སེམས་ཀྱི་འཕྲོ་རྟོག་དགའ་བ་ལ་སོགས་སྤྲོ་བ་དཀར་པོ། ཆགས་པ་དང་སྡུག་པའི་འདུ་ཤེས་དམར་པོ། སྤྲང་ལེན་འཕྲོད་འཛུག་གི་རྣམ་པས་བྱེ་བྲག་འབྱེད་པ་སྔོན་པོ། རྟོག་པ་ཕྲ་རགས་སྤྲོམ་པ་ལ་སོགས་ཀྱི་འདུ་འཕྲོད་དཔག་ཏུ་མེད་པ་ལྟར་གུ། གཉིན་མི་གཡོ་བར་གནས་པ་སེར་པོའི་མཚོན་བྱེད་ཡིན་ནོ།།

Los cinco símbolos

Los cinco símbolos cuentan con tres aspectos, externo, interno y secreto.

Los cinco símbolos externos se refieren a los cinco colores o luces, a saber: blanco, amarillo, rojo, verde y azul intenso.

Los cinco símbolos internos, son: el tono blanco, presente en los huesos [y otras sustancias blancas]; el azul, presente en la fase de las marcas del pelo en cuerpo y cabeza; el amarillo, presente en la bilis y otras sustancias amarillas similares; el rojo, presente en la carne, sangre y similares; el verde, presente en las corrientes de los vientos vitales [conectados con] la respiración, etc.

Los cinco símbolos secretos, son: el blanco, producido por la transformación de los pensamientos discursivos en dicha; el rojo, producido por la percepción del deseo y la pasión sexual; el azul, producido por la diferenciación entre las características que se aceptan y las que se rechazan, según sea aquello con lo que uno se encuentre, o con lo que uno se relacione; el verde, producido por la unión inconmensurable del pensamiento discursivo burdo y sutil; y el símbolo/luz amarillo, producido por una permanencia firme y sin oscilaciones.

དེ་ཡང་གཡུ་ཐོག་རྩོགས་ཆེན་འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་ཆེན་མོའི་རྒྱབ་འདི་ལྟར་
"མཚོན་བྱེད་ལྔ་ནི་ཕྱི་ནང་གསང་བ་གསུམ་སྟེ། ཕྱི་མཚོན་བྱེད་དཀར་པོ་ལ་སོགས་
ཁ་དོག་ལྔ། ནང་གི་མཚོན་བྱེད་ལྔ་ལ། རུས་པ་ལ་སོགས་དཀར་པོའི་མདོག་ཅན།
སྐྲ་ལ་སོགས་སྔུ་རྩགས་ཀྱི་རིམ་པ་སྟོན་པོའི་མདོག་ཅན། མཁྲིས་པ་ལ་སོགས་སེར་
པོ། ཤ་ཁྲག་ལ་སོགས་དམར་པོ། བརླངས་ལ་སོགས་རླུང་གི་རྒྱུ་རྟུབ་ལྡང་བ།
གསང་བའི་མཚོད་བྱེད། སེམས་ཀྱི་འཕྲོ་རྟོག་དགའ་བ་ལ་སོགས། སྤྲོ་བ་དཀར་
པོའི་མཚོན་བྱེད། ཆགས་པ་དང་སྡུག་པའི་འདུ་ཤེས་དམར། སྐང་ལེན་འཕྲོད་
འཛུག་གི་རྣམ་པས། བྱེ་བྲག་འབྱེད་པ་སྟོན་པའི། རྟོག་པ་ཐུ་རགས་སྤྲོམ་པ་ལ་
སོགས་ཀྱི། འདུ་འཕྲོད་དཔག་ཏུ་མེད་པ་ལྟར་བུ། གཉིད་མི་གཡོ་བར་གནས་པ་
སེར་པོའི་མཚོན་བྱེད་དེ། དེ་ལྟར་མཚོན་བྱེད་ཐམས་ཅད་ཀྱང་། རང་ལས་བྱུང་ཞིང་
རང་སྣང་གི་བྱ་རྒྱུ་ཙམ་ལས། གཞན་ནས་བྱུང་བ་མ་ཡིན་པའོ། །"ཞེས་དང་།
དེ་ལྟར་ཕྱི་ནང་གསང་བའི་ལྟ་ཚོན་ལྟ་ལྟ་ལ། འཁོར་འདས་གང་ཡང་མ་ཚང་བ་མེད་
ཅིང་། ཐམས་ཅད་ཚང་བ་སྟེ། དེ་བཞིན་དུ་རྣལ་འབྱོར་པ་རང་ལ་ཐམས་ཅད་ཚང་
ཞིང་ཡོངས་སུ་རྫོགས་ལ། དེ་དག་ངོ་མ་ཤེས་པས། ཕན་ཚུན་ཡུལ་དང་ཡུལ་ཅན་དུ་
ཕྱེད། དེ་དག་ལ་སྣང་བླང་གི་འཛིན་པ་ཞུགས་པས་བཅིངས། བཅིངས་པས་འཁོར་
བར་འཁོར་ཞིང་བྱོལ་དུས་མེད་པས་སྡུག་བསྔལ་བའོ།། ཞེས་བསྟན་ནོ།།

དེ་དག་ཀྱང་བླ་མས་ངོ་སྤྲད་ཅེ། རང་ལ་ཡོད་པ་རང་གིས་གོ་ཞིང་རྟོགས་པར་བྱས་
པས། འཁོར་འདས་ཐམས་ཅད་ཅང་ལ་ཡོད་པ་ཐག་ཆོད། གཞན་ནས་མ་བྱུང་བ་
ཐག་ཆོད། ཡེ་གདོད་ནས་ལྷུན་གྲུབ་པ་གདེད་ཐོག ལྟང་བློ་དཀའ་སྤྲུབ་ངེ་
དོགས་ལ་སོགས་པ་གཉིས་འཛིན་གྱི་མཐའ་ལས་འདས་པ་ཐག་ཆོད་པ་སྟེ། དེ་ལྟ་
བུའི་ཚུལ་གྱིས་ངོ་འཕྲོད་པར་བྱའོ།།

Sobre los cinco símbolos, el texto raíz de Yuthok, *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección*, enseña lo siguiente:

"Los cinco símbolos contienen tres aspectos, externo, interno y secreto. Los cinco símbolos externos consisten en los cinco colores, tales como el blanco, etc. Los cinco símbolos internos, son: el color blanco presente en los huesos, etc.; el azul, presente en la fase de las marcas del pelo en cuerpo y cabeza, etc.; el amarillo, presente en la bilis, etc.; el rojo, presente en la carne y la sangre; el verde, presente en el viento de la respiración, etc. En cuanto a los símbolos secretos, se refieren a los siguientes: el símbolo blanco, producido por la transformación de los pensamientos discursivos en dicha; el símbolo rojo, producido por la percepción del deseo y la pasión sexual; el símbolo azul, producido por la diferenciación entre las características que se aceptan y las que se rechazan [según sea aquello con lo que uno se encuentre, o con lo que uno se relacione]; el símbolo verde, por la unión inconmensurable del pensamiento discursivo burdo y sutil; y el símbolo amarillo, producido por una permanencia firme y sin oscilaciones. De este modo, todos estos símbolos surgen del ser propio, y no tienen ningún otro origen que no sea el de las actividades manifestadas por la propia mente".

Asimismo, Yuthok comenta:

"Por tanto, no hay nada en todo el samsara y el nirvana que no se halle englobado en los cinco grupos de las cinco sustancias según sus aspectos externo, interno y secreto; todo ello está incluido en la existencia cíclica y su liberación. De este modo, el ser del yogui contiene todo esto al completo y por entero. Pero debido a que no hemos reconocido esto, debido a que hemos dividido objeto y sujeto, y nos hemos obsesionado con el tomar o rechazar de ambos, hemos quedado atados [al samsara]. Y al permanecer ligados así, hemos seguido dando vueltas por la existencia cíclica sufriendo, sin hallar ni un solo momento de liberación.

Sin embargo, una vez que hayas recibido el señalamiento [de estas cosas] por tu gurú, una vez que hayas tomado consciencia plena de que todo esto surge de tu mente, una vez que hayas confirmado por ti mismo, de modo concluyente, que la totalidad del samsara y del nirvana existe en tu ser, una vez que hayas confirmado por ti mismo, de manera definitiva, que nada surge de ninguna otra [fuente], entonces, obtendrás la certeza en [la naturaleza de la mente] primordial que se halla presente de modo espontáneo. Así pues, genera la resolución de trascender los límites del pensamiento dualista, que se caracteriza por su aferramiento a lo deseable y su rechazo de lo no deseable, por sus negaciones y afirmaciones, por sus esperanzas y miedos. Es de éste modo como debes recibir la introducción [y reconocer así la naturaleza de tu mente]".

ངོ་འཕྲོད་ཅིང་ཐག་ཆོད་པའི་ཕན་ཡོན་ནི།
དེ་ལྟར་ངོ་འཕྲོད་པས་འཁོར་བ་མ་སྤངས་གནས་སུ་དག་ཅིང་། འདོད་ཆགས་
ཞེ་སྡང་གཏི་མུག ང་རྒྱ་ཕྲག་དོག་ལ་སོགས་རང་སར་གྲོལ་ནས་ཡེ་ཤེས་ལྔ་ལ་
སོགས་པར་འགྱུར་པས་སྟེ།
སྙིང་ག་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་ནས་ཞེ་སྡང་མེ་ལོང་ལྟ་བུའི་ཡེ་ཤེས་སུ་གྲོལ་ཏེ། རང་གི་
ཡིད་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་བྱང་། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐུགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་ཐོབ། གཟུགས་ཀྱི་ཕུང་པོ་
རྡོར་སེམས་སུ་གྱུར། ཆུའི་ཁམས་མ་མ་ཀའི་རང་བཞིན་དུ་དག སངས་རྒྱས་རྡོ་རྗེ་
རིགས་ཀྱི་ཐུགས་འཁྲུལ་བ་མེད་པ་ཐོབ་ནས་འགྲོ་དོན་བྱེད་པར་འགྱུར།
མགྲིན་པ་ལོངས་སྤྱོད་འཁོར་ལོ་ནས་འདོད་ཆགས་སོ་སོར་རྟོག་པའི་ཡེ་ཤེས་སུ་
གྲོལ་ཏེ། ངག་གི་སྒྲིབ་པ་དག གསུང་གི་ཡོན་ཏན་ཐོབ། འདུ་ཤེས་ཕུང་པོ་སྣང་
བ་མཐའ་ཡས་སུ་གྱུར། མེའི་ཁམས་གོས་དཀར་མོ་ཉིད་དུ་གནས་དག པད་མ་
རིགས་ཀྱི་གསུང་འགག་པ་མེད་པ་ཆོས་ཀྱི་སྒྲ་དབྱངས་ཐོབ་ནས་འགྲོ་དོན་བྱེད་པར་
འགྱུར་རོ།།
སྤྱི་བོ་བདེ་ཆེན་འཁོར་ལོ་ནས་གཏི་མུག་ཆོས་དབྱིངས་ཡེ་ཤེས་སུ་གྲོལ་ཏེ། རང་
གི་ལུས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་དག སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅན་ཀྱི་སྐུའི་ཡོན་ཏན་ཐོབ། རྣམ་ཤེས་
ཕུང་པོ་རྣམ་སྣང་དུ་གྱུར། ནམ་མཁའི་ཁམས་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཕྱུག་མར་གནས་
དག དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྐུ་འགྱུར་བ་མེད་པ་ཆོས་ཀྱི་སྐུ་ཐོབ་ནས་འགྲོ་དོན་
བྱེད་པར་འགྱུར་རོ།།

La transformación de los cinco oscurecimientos en las cinco sabidurías

Los beneficios del señalamiento y la confirmación son los siguientes: una vez que hayas recibido la introducción de este modo, y una vez que hayas purificado el samsara en su estado básico sin rechazarlo [es decir, que le hayas permitido reposar en la perfección de su existencia innata], y una vez que los oscurecimientos del deseo, ira, ignorancia, soberbia y envidia, hayan quedado liberados en su propia base, dichos oscurecimientos se transformarán en las cinco sabidurías del siguiente modo:

Por el chakra del Dharma de la realidad última ubicado en el centro del corazón, tu ira quedará liberada como la sabiduría del espejo. Los oscurecimientos de tu mente quedarán purificados, y obtendrás las cualidades supremas de la mente del Buda. Tu agregado de la forma corporal quedará transformado en Vajrasattva. Tras transmutar tu elemento agua en la naturaleza de Mamaki, y tras obtener la mente exenta de engaño de la familia de Buda del Vajra, actuarás para beneficio de todos los seres sensibles.

Por el chakra del gozo ubicado en la garganta, tu deseo quedará liberado como la sabiduría del discernimiento. Los oscurecimientos de tu palabra quedarán purificados, y obtendrás las cualidades supremas de la palabra [del Buda]. Tu agregado de las percepciones quedará transformado en Amitabha. Tras transmutar y purificar tu elemento fuego en su existencia innata como Pandaravasini, la "Señora Vestida de Blanco", y tras obtener la melodía del Dharma de la palabra libre de obstrucciones de la familia de Buda del Loto, actuarás para beneficio de todos los seres sensibles.

Por el chakra de la gran dicha ubicado en la cabeza, tu ignorancia quedará liberada como la sabiduría del *dharmadhatu*. Los oscurecimientos de tu cuerpo quedarán purificados, y obtendrás las cualidades supremas de los cuerpos de todos los Budas. Tu agregado de la conciencia quedará transformado en Vairochana. Tras transmutar tu elemento espacio en su existencia innata como Dhatesvari, la "Rica Señora de la Extensión del Dharma" (Choying Chugma), y tras obtener el cuerpo de la realidad inmutable de los Tathagatas, actuarás para beneficio de todos los seres sensibles.

ལྟེ་བ་སྤྲུལ་བའི་འཁོར་ལོ་ནས་ད་རྒྱལ་མཚམས་པ་ཉིད་ཡེ་ཤེས་སུ་གནས་གྱོལ་ཏེ། ལུས་དག་ཡིད་གསུམ་གྱི་སྒྲིབ་པ་དག་ སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅན་ཀྱི་ཡོན་ཏན་ཆེ་བའི་ཡོན་ཏན་ཐོབ། ཚོར་བའི་ཕུང་པོ་རིན་ཆེན་འབྱུང་ལྡན་དུ་བྱང་ཆུབ། སའི་ཁམས་སྤྱན་མར་གནས་དག རིན་ཆེན་འབྱུང་ལྡན་གྱི་ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་མཉེན་པ་ཉིད་ཐོབ་ནས་འགྲོ་དོན་བྱེད་པར་འགྱུར་རོ།།

གསང་གནས་བའི་སྐྱོང་འཁོར་ལོ་ནས་ཕྲག་དོག་བྱས་ཡེ་ཤེས་སུ་གྱོལ་ཏེ། ཉོན་སྒྲིབ་དང་ཤེས་སྒྲིབ་དག་ སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་འཕྲིན་ལས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་ཐོབ། འདུ་བྱེད་ཕུང་པོ་བཅོམ་ལྡན་དོན་གྲུབ་པ་ཉིད་དུ་བྱང་ཆུབ། རླུང་གི་ཁམས་དམ་ཚིག་སྒྲོལ་མར་གནས་དག ་སངས་རྒྱས་ལས་ཀྱི་རིགས་ཀྱི་ཕྲིན་ལས་ཐོགས་པ་མེད་པ་འགྲུབ་ནས་འགྲོ་དོན་བྱེད་པར་འགྱུར་ཏེ།

Por el chakra de la emanación mágica ubicado en el ombligo, tu soberbia quedará liberada por sí misma como la sabiduría de la igualdad absoluta. Todos los oscurecimientos de tu cuerpo, palabra y mente quedarán purificados, y obtendrás las cualidades supremas de todos los Budas. Tu agregado de las sensaciones quedará purificado y perfeccionado como Ratnasambhava. Tras transmutar tu elemento tierra en Lochana, "El Ojo del Buda Femenino", y tras obtener la sabiduría inherente de todas las cualidades supremas poseídas por Ratnasambhava, actuarás para beneficio de todos los seres sensibles.

Por el chakra que sustenta la dicha ubicado en el lugar secreto [es decir: los genitales], tu envidia quedará liberada como la sabiduría de todos los logros. Los oscurecimientos de las emociones aflictivas y los oscurecimientos cognitivos quedarán purificados, y obtendrás las cualidades supremas de las actividades de todos los Budas. Tu agregado de las formaciones mentales o factores constitutivos, quedará purificado y perfeccionado como el propio Arhat Amoghasiddhi. Tras purificar tu elemento viento en su existencia innata como Samaya Tara, y tras llevar a cabo las actividades libres de obstrucciones de la familia de Buda de la Acción, actuarás para beneficio de todos los seres sensibles.

རྫོགས་ཆེན་འཁོར་འདས་རང་བྱོལ་གྱི་རྒྱ་བར་འདི་ལྟར་གསུངས་སྟེ།
“ དེ་ལྟར་དོ་འཕྲོད་པས་འཁོར་བ་མ་སྤངས་གནས་སུ་དག་ཅིང་། འདོད་ཆགས་ཞེ་སྡང་གཉི་ཤུགས་ད་རྒྱལ་ཐུག་དོག་ལ་སོགས་རང་སར་བྱོལ་ནས། ཡེ་ཤེས་ལྟ་ལ་སོགས་པར་ཐྲུར་པས་ཀེ། དེ་ཡང་རྟལ་འབྱོར་པ་ཡིད་ཀྱི་སྤྲིན་པ་བྱང་། སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཐུགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་ཐོབ། གཟུགས་ཀྱི་ཁུང་པོ་བཅོམ་ལྡན་འདས་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔར་ཐྲུར། ཆུའི་ཁམས་མྱ་ཉ་ཀླའི་རང་བཞིན་དུ་གནས་དག ཞེ་སྡང་ལེ་ལོང་ལྟ་བུའི་ཡེ་ཤེས་བྱོལ་ཏེ། སངས་རྒྱས་རྡོ་རྗེ་རིགས་ཀྱི་ཐུགས་འཐུལ་པ་མེད་པ་ཐོབ་ནས། འབྱོ་ག་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱེད་པར་འཐྲུར་རོ།།

ངག་གི་སྤྲིན་པ་དག་ནས་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གསུང་གི་ཡོན་ཏན་ཐོབ། འདུ་ཤེས་ཀྱི་ཕུང་པོ་བཅོན་ལྡན་འདས་སྣང་བ་མཐའ་ཡས་ཉིད་དུ་བྱང་ཆུབ། མེའི་ཁམས་གོས་དཀར་མོ་ཉིད་དུ་གནས་དག འདོད་ཆགས་སོ་སོར་རྟོག་པའི་ཡེ་ཤེས་སུ་བྱོལ་ཏེ། སངས་རྒྱས་པདྨ་རིགས་ཀྱི་གསུང་འགག་མེད་པ་ཆོས་ཀྱི་སྐྱ་དབྱངས་ཐོབ་ནས། འབྱོ་དོན་བྱེད་པར་འཐྲུར་རོ།།

ལུས་ཀྱི་སྤྲིན་པ་བྱང་ནས་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་སྐུའི་ཡོན་ཏན་ཐོབ། རྣམ་ཤེས་ཕུང་པོ་བཅོམ་ལྡན་འདས་སྐུ་འཐྲུར་བ་མེད་པ་ཆོས་ཀྱི་སྐུ་ཐོབ་ནས་འབྱོ་དོན་བྱེད་པར་འཐྲུར་རོ། ལ་ལའི་སྐབས་སུ་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའི་སྐུ། རྣམ་སྣང་གི་སྐུ་ཐོབ་པའང་གསུང་། གནས་འཐྲུར་ཀྱི་ཁྱད་པར་ཙམ་ལས་དེའ་ཀྱི་དགོངས་པ་ལ་ཁྱད་པར་མེད།

En el texto raíz, *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección*, dichas transformaciones se exponen detalladamente, como sigue:

“Una vez que hayas recibido la introducción de este modo, y una vez que hayas purificado el samsara en su estado básico sin rechazarlo [es decir, que le hayas permitido reposar en la perfección de su existencia innata], y una vez que los oscurecimientos del deseo, ira, ignorancia, soberbia y envidia, hayan quedado liberados en su propia base, dichos oscurecimientos se transformarán en las cinco sabidurías, entonces, tus oscurecimientos mentales quedarán purificados y obtendrás las cualidades supremas de la mente de todos los Budas.

El agregado de tu forma corporal quedará transformado en el Victorioso y Trascendente Vajrasattva, tu elemento agua quedará transmutado en su naturaleza como Mamaki, y tu ira quedará liberada como la sabiduría del espejo. Tras obtener la mente exenta de engaño de la familia de Buda del Vajra, actuarás para beneficio de todos los seres sensibles.

Tras purificar los oscurecimientos de la palabra, obtendrás las cualidades supremas de la palabra de todos los Budas. Purificarás y perfeccionarás el agregado de las percepciones como el propio Victorioso y Trascendente Amitabha, asimismo, transmutarás el elemento fuego en su estado natural como Pandaravasini, y tu deseo quedará liberado como la sabiduría que discierne los fenómenos tal como son. Tras obtener las melodías del Dharma de la palabra libre de obstrucciones de la familia de Buda del Loto, actuarás para beneficio de todos los seres sensibles.

Tras purificar los oscurecimientos del cuerpo, obtendrás las cualidades supremas del cuerpo de todos los Budas. Tras [transformar] tu agregado de la conciencia, y obtener el cuerpo de la verdad última e inmutable del Victorioso y Trascendente [Vairochana], actuarás para beneficio de todos los seres sensibles.

En ocasiones, algunos señalan que es el cuerpo de Vajrasattva el que es obtenido, y no el de Vairochana. Sin embargo, al margen de diferencias [mínimas] que se dan en la [descripción] de la transformación, en realidad, según el sentido último [del proceso], no hay ninguna diferencia entre ambos”.

ལུས་དག་ཡིད་གསུམ་གྱི་སྒྲིབ་པ་དག་ སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅན་ཀྱི་ཡོན་ཏན་ཅི་
བའི་ཡོན་ཏན་ཐོབ། ཚོར་བའི་ཕུང་པོ་རིན་ཆེན་འབྱུང་ལྡན་དུ་བྱང་ཆུབ། སའི་ཁམས་
སྤྱན་མར་གནས་དག ང་རྒྱལ་མཉམ་པ་ཉིད་ཡེ་ཤེས་སུ་གནས་གྱོལ་ཏེ། རིན་ཆེན་
འབྱུང་ལྡན་གྱི་ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་མཉེན་པ་ཉིད་ཐོབ་ནས་འགྲོ་དོན་བྱེད་པར་
འགྱུར་རོ།

ཉོན་སྒྲིབ་དང་ཤེས་སྒྲིབ་དག་ སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་འཕྲིན་ལས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་
ཐོབ། འདུ་བྱེད་ཕུང་པོ་བཅོམ་ལྡན་དོན་ཡོད་གྲུབ་པ་ཉིད་དུ་བྱང་ཆུབ། རླུང་གི་
ཁམས་དམ་ཚིག་སྒྲོལ་མར་གནས་དག ཕྲག་དོག་བྱ་གྲུབ་ཡེ་ཤེས་སུ་གྱོལ་ཏེ་
སངས་རྒྱས་ལས་ཀྱི་རིགས་ཀྱི་ཕྲིན་ལས་ཐོགས་པ་མེད་པ་འགྲུབ་ནས་འགྲོ་དོན་
བྱེད་པར་འགྲུབ་པར་རོ།། ” ཞེས་ཡང་དག་པར་གསུངས་སོ།།

ང། ཉམས་སུ་བླང་ཐབས།
ཉམས་སུ་བླངས་ཐབས་ལ་རྫོགས་རིམ་སྐབས་སུ་བསྟན་པ་དང་རྫོགས་ཆེན་སྐབས་
སུ་བསྟན་པ་གཉིས་ལས།
དང་པོ། རྫོགས་རིམ་སྐབས་སུ་བསྟན་པ་ནི།
གཡུ་ཐོག་སྙིང་ཐིག་བླ་སྒྲུབ་ཀྱི་རྫོགས་རིམ་སྐུ་གསུམ་རང་ཤར་ལས། འོག་སྒོ་བའི་
ཆེན་ལམ་མམ་ཀཱརྨ་སུ་ཏ་བསྟན་རྩེས་སྟེང་སྒོ་རྣམ་གྲོལ་ལམ་སྟེ་སྦྱོས་མེད་རྫོགས་
རིམ་འམ་ཕྱག་རྒྱ་ཆེ་ཡོའི་ཉམས་ལེན་ཏེ།

“Todos los oscurecimientos de cuerpo, palabra y mente, quedarán purificados y obtendrás las cualidades supremas de todos los Budas. Tu agregado de las sensaciones quedará purificado y perfeccionado como Ratnasambhava, tu elemento tierra quedará transmutado en Lochana, y tu soberbia quedará liberada por sí misma como la sabiduría de la igualdad. Tras obtener la sabiduría inherente de todas las cualidades supremas de Ratnasambhava, actuarás para beneficio de todos los seres sensibles.

Los oscurecimientos de las emociones aflictivas y los oscurecimientos cognitivos quedarán purificados, y obtendrás las cualidades supremas de las actividades de todos los Budas. Tu agregado de las formaciones quedará purificado y perfeccionado como el propio Arhat Amoghasiddhi, tu elemento viento quedará transmutado en Samaya Tara, y tu envidia quedará liberada como la sabiduría de todos los logros. Tras llevar a cabo las actividades libres de obstrucciones de la familia de Buda de la Acción, actuarás para beneficio de todos los seres sensibles”.

Los métodos de práctica

Hay dos enseñanzas referentes a los métodos de práctica: la que se enseña en el contexto de la fase de completitud, y la que se enseña en el contexto de la Gran Perfección. De ambas, la que se imparte en primer lugar es la enseñanza en el contexto de la fase de completitud.

Método de práctica según la fase de completitud

Según el texto de la *sadhana* del gurú del Yuthok Nyingthig, titulado *El surgimiento por sí mismo de los tres cuerpos en la fase de completitud*, tras revelar las instrucciones sobre el sendero de la gran dicha de las puertas bajas, o Karmamudra, se enseña la práctica del sendero de la liberación completa de las puertas altas, denominada también como la fase de completitud exenta de elaboraciones, o igualmente, como Gran Sello, o Mahamudra, que consiste en la práctica auténtica y completa del “cortar a través de la dureza”. Sobre esto, el texto de Yuthok dice:

“རྒན་པ་དང་། མ་ནིང་། རྩ་ཤིན་ཏུ་དན་པ་དག་གིས་བྱོལ་ལམ་ལ་བརྟེན་པར་བྱ་སྟེ། དབང་ཐོབ་ཅིང་དམ་ཚིག་ལྡན། ཕྱི་ནང་གི་བསྟེན་སྐྱབ་ཐེངས་པས། བདེ་བའི་སྒྲུབ་ལ་ཀད་པ་སྐྱིལ་ཀྲུང་། ལག་པ་གཉིས་མཉམ་བཞག སྐལ་ཚིགས་དྲང་པོར་བསཔ་། དཔུང་པ་ཕྱིར་དགྱེ། མཐིན་པ་དགུག ལྟེ་མཆུ་རང་བབས་སུ་བཞག མིག་བར་སྣང་གི་དཀྱིལ་དུ་མིག་འབྲས་མི་འགུལ་བར་ཉིག་གེ་བལྟས་ལ། རྣམ་རྟོག་འདས་པའི་རྗེས་མི་དཔྱད། མ་འོངས་པའི་སྡུག་མི་བསུ། དུ་ལྟ་བ་ལ་བརྩི་བགྲང་མི་བྱ་བར་རྣམ་རྟོག་གང་སྐྱེས་བཀག་ལ་བཞག ཐུན་མཚམས་སུ་བླ་མའི་རྣལ་འབྱོར་བསྒོམ། གསོལ་བ་ཕུར་ཚུགས་སྐྱིང་ནས་གདབ། ཟླ་བ་གཅིག
ལུས་གནས་བལྟ་སྟངས་སྐར་དང་འདྲ། རིག་པ་ལེགས་པར་སྒོམས། སྙང་དུ་གཏུར། མ་ཡེངས་པར་གཏུན་ཏེ། རྣམ་རྟོག་འདས་པའི་རྗེས་མི་དཔྱད། མ་འོངས་པའི་སྡུག་མི་བསུ། དུ་ལྟ་བ་ལ་བརྩི་བགྲང་མི་བྱ། དབུ་ལ་ཞེ་སྡང་། གཉེན་ལ་བརྩེ་དུང་སོགས་རྟོག་པ་ཅི་མང་སྤེལ། སེམས་སྐད་ཅིག་ཀྱང་གནས་སུ་མི་འཇུག་པ་ཡུན་དུ་བཏུག ཐུན་མཚམས་སུ་གསོལ་བ་གདབ། ཟླ་བ་གཅིག
དེ་ནས་ལུས་བལྟ་སྟངས་སྐར་དང་འདྲ་ལ། ཆེད་དུ་སྤྲོ་ཡང་མི་སྤྲོ། ཆེད་དུ་བསྡུ་ཡང་མི་བསྡུ། རྣམ་རྟོག་གང་སྐྱེས་རོས་ཟིན་ཙམ། མ་ཡེངས་པ་ཙམ་ལ་སྟོད་ཀྱིས་བློད། ཤིག་གོས་བཤིག ཅོག་གེ་བཞག ཙོང་གིས་བསྐྱུར། ཐུན་མཚམས་སུ་གསོལ་བ་བཏབ།

*El término tibetano utilizado aquí es el de *ma ning*, que puede traducirse de diversas maneras: “neutro”, “eunuco”, o “hermafrodita”. Desde una perspectiva histórica, el término *ma ning* se ha utilizado en los textos tibetanos, tanto espirituales como médicos, para referirse a un amplio espectro de cuerpos e individuos, que los comentadores ubicaron en un ámbito intermedio entre los cánones idealizados de “masculinidad” y “feminidad”. En el presente texto raíz, Yuthok emplea el término *ma ning* como formando parte de una lista de practicantes, para quienes el método *trekchö* del Mahamudra sería una alternativa preferible al del Karmamudra. Con ello, Yuthok parece aludir al hecho de que, debido a determinados factores anatómicos y fisiológicos, para ciertos individuos intersexuales (al igual que para aquellos cuya libido o función sexual haya disminuido a causa del envejecimiento, o por el deterioro de los canales energéticos), el coito sexual con penetración de índole heterosexual, tal como sucede normalmente en el Karmamudra con pareja, podría resultar imposible, o inadecuado. Ahora bien, esto no significa que todos los individuos intersexuales queden inhabilitados de manera categórica para la práctica del Karmamudra.

“Las personas que deberán encomendarse a este sendero de liberación, son las siguientes: ancianos, individuos intersexuales, y aquellos cuyos canales energéticos estén gravemente dañados. Para aquellos que hayan recibido las transmisiones de poder y preserven sus votos tántricos, que hayan completado el número requerido de recitaciones mediante su práctica de la sadhana durante los retiros de acercamiento y de realización, tanto externo como interno [el método a seguir es el siguiente]: siéntate con las piernas cruzadas en una posición cómoda; coloca tus dos manos en el mudra del equilibrio meditativo; mantén tu columna vertebral derecha; abre tus hombros y repliega el cuello; deja tu lengua y labios en su reposo natural. Centra tu mirada en la mitad del espacio, y observa fijamente con los ojos abiertos por completo y sin moverlos. Abandona todo análisis del pensamiento discursivo sobre el pasado, no acojas pensamientos sobre el futuro, y tampoco especules sobre el presente. Detén el surgimiento de todo pensamiento discursivo, y durante los periodos de descanso, practica el yoga del gurú. Asimismo, formula plegarias sustentadas por una devoción concentrada y sincera. [Dedícate a esta práctica] durante un mes.*

Después, adoptando la misma postura y mirada que se han descrito anteriormente, concéntrate por completo en tu consciencia innata (rigpa), *centrándote en ella de modo directo y exclusivo. Aplícate a ello sin permitirte la más mínima distracción. Abandona todo análisis del pensamiento discursivo sobre el pasado, no acojas pensamientos sobre el futuro, y tampoco especules sobre el presente. A partir de esto, estimula la proliferación de pensamientos conceptuales, suscitando en tu mente pensamientos de amor bondadoso dirigidos hacia tus amistades, así como pensamientos de aversión dirigidos hacia tus enemigos. Ahora bien, harás esto sin permitir que la mente se estabilice en tales pensamientos ni siquiera por un instante, por el contrario, aplicarás a tu mente una activación constante, sin permitir que vague libremente. Durante los periodos de descanso, formula plegarias. [Dedícate a esta práctica] durante un mes.*

A continuación, adoptando la misma postura y mirada que se han descrito anteriormente, ya sea que sientas entusiasmo o no, ya sea que te halles en estado de concentración o no, sean cuales fueren los pensamientos discursivos que surjan, reconócelos únicamente como lo que son, libéralos simplemente, mientras permaneces distendido y sin distracciones. Permanece relajado y liberado de enredos por completo, reposa en la quietud y el silencio; despréndete de todo. Durante los periodos de descanso, formula plegarias.”

རྒྱུ་གཅིག་དེ་ལྟར་ཉམས་སུ་བླངས་ཚེ། དེ་རྗེས་དཔེགས་སྐོར་འདི་གསུམ་གྱི་དུས་སུ་སེམས་གནས་པ་དང་། སྤྲོ་བ་དང་། རང་སོར་བཞག་པ་གསུམ་གྱི་ངོ་བོ་བཟང་ངན། མཐོ་དམན། རིང་ཐུང་། ཆེ་ཆུང་། དཀར་ནག་སོགས་དབྱེ་བ་ཇི་འདུག་ལེགས་པར་རྟོག་བཅད། ཕྱི་རོལ་སྣོང་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་འབྱུང་བ་ལྔ་ལས་གྲུབ་པ་དང་། ནང་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན་འབྱུང་བ་ལྔ་ཡིས་བསྟེན་པ་དང་། གསང་བ་སེམས་ཀྱི་ཚོ་འཕྲུལ་སྣ་ཚོགས་སུ་འཆར་བ་འདི་རྣམས་གཅིག་གམ་ཐ་དད་དམ། གཅིག་ཏུ་མཐོང་མཁན། དེ་སྐད་དུ་རྟོག་ལེགས་པར་བཅད། རྟག་གཅིད་མཁན་དེའི་མཁན་པོ། དེའི་མཁན་པོ་སོགས་བརྒྱུད་མ་ནས་བརྒྱུད་མར་དུག་ཏུ་དེད་ནས་བལྟས་པས། སྣང་སྲིད་འཁོར་འདས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་གི་སེམས་སུ་ཐག་བཅད། སེམས་ཀྱི་ངོ་བོ་ཡེ་གདོད་མ་ནས། སྐྱེ་འགག་གནས་བྲལ་མཐའ་དབུས་སྤྲོས་པའི་དྲི་མ་དང་བྲལ་བ། གཤེས་ཅིར་ཡང་མ་གྲུབ་པ། མདངས་སྣ་ཚོགས་སུ་འཆར་བ། འཆར་བཞིན་དུ་འཆར་མཁན་གཞི་རྩ་བྲལ་བ། སྣ་བསམ་ཤེས་བརྗོད་བྱོས་ཡུལ། ཐམས་ཅད་ལས་འདས་པའི་རིག་པ་གཅིར་བུ་ལྟོང་ངེ་བ། རྒྱུན་ཁྲིས་སེ་ག་ཞིག་ལ། སྣང་བ་ཕྱི་རྒྱ་མ་ལུས། རིག་པ་ནང་དུ་མ་ལུས། ཡེ་ཤེས་ཟད་ཐལ་དུ་མ་ལུས། ཉོན་མོངས་བན་ཏེ་སྣང་རྒྱས་ཀྱང་། ཡིད་ཀྱི་རྟོག་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་། འཁོར་འདས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱང་། ཐ་དད་ཀྱི་ཤེས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་། ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་ཀྱང་། ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཐམས་ཅད་ཀྱང་། ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ངང་ཁོ་ནར་ཤར་ཏེ། ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ངང་ཁོ་ནར་ཞི་ཞིང་ཡེངས་པ་མེད་པ། ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ངང་ཁོ་ནར་ཤར་ཞིང་ཞི་བ། ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ངང་ཁོ་ནར་ཡེངས་པ་མེད་པ་ཞིག་ཏུ་ཤར་ཏེ། ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ངང་ཁོ་ནར་ཞི་ཞིང་ཡེངས་པ་མེད་པ་ཞིག་ཏུ་ཤར་བ་ཡིན་ནོ།།” ཞེས་པ་ནི་ཁྲིགས་ཆོད་ཉམས་ལེན་ཚད་དང་ལྡན་པ།

“Tras dedicarte a esta práctica del modo indicado durante un mes, a continuación, [practica el siguiente] ciclo de meditaciones analíticas: primero, indaga a fondo para determinar si se da alguna diferencia entre los tres tiempos, o entre las tres fases de la estabilidad mental, la elaboración mental y el reposo de la mente tal cual es, entre las tres esencias, entre el bien y el mal, lo alto y lo bajo, lo largo y lo corto, lo grande y lo pequeño, lo blanco y lo negro, etc. Después, investiga si el mundo de los fenómenos externos que está compuesto por los cinco elementos, los seres sensibles internos que lo habitan [y que igualmente] están compuestos por los cinco elementos, y las apariencias secretas que consisten en las múltiples proyecciones mágicas de la mente, forman una unidad, o son diferentes. Si las consideras diferentes, entonces, aplica el siguiente análisis minucioso: ¿quién es el que las ha creado así? ¿De qué manera se han diferenciado en términos de tiempo? Pero, en el caso de que las consideres una unidad, entonces, examina exhaustivamente a ese observador que las reconoce de ese modo. Así, instante tras instante, observa mediante un seguimiento riguroso a ese yo que analiza, y a su vez, observa a ese yo que analiza al analizador, y a su vez, observa a ese yo que analiza al analizador del analizador, y así sucesivamente. De este modo, llegarás a determinar que todos los fenómenos (dharmas)*, todas las apariencias y surgimientos de samsara y nirvana, se hallan en tu mente.*

[A continuación], reconoce la esencia primordial de la mente, que no surge, no cesa, ni permanece, que está liberada de la mancha del pensamiento conceptual limitador, de las elaboraciones mentales de centro y periferia. Esta mente está desprovista de toda característica básica, aparece como un despliegue múltiple de luminosidad [compuesta de luz y color], y sin embargo, incluso dicha aparición misma está desprovista de toda base fundamental de un “ser que aparece”. Más allá de toda expresión y pensamiento, inconcebible, inefable, esta consciencia primordial desnuda es clara y brillante, distendida y abierta por completo. En esta consciencia, las apariencias externas no permanecen simplemente en el exterior, y dicha consciencia tampoco permanece en el interior; esta consciencia primordial no sólo atraviesa sin obstáculo entre el interior y el exterior, sino que es trascendente de modo absoluto. Esta consciencia está dotada de una sabiduría despejada por completo, que trasciende la necesidad de rechazar las emociones aflictivas y las acciones negativas, e incluso, se halla liberada de un “ser que rechaza”. Percibe, sin percibir ninguna “cosa”,

བཅོ་བཞག་གསུམ་གྱི་གཞི་བཅའ་ནས། སེམས་གནས་པ་སྟེ་གནས་པ་སེམས་
ཀྱི་རྒྱུན་ནམ་གནས་ས་གདོད་མའི་ངང་དུ་གནས་པ་དང་། སེམས་འཕྲོ་བ་སེམས་ཀྱི་
རོལ་པའམ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རོལ་བར་འཆར་བ། གཉིས་མེད་མཉམ་པའི་ངང་དུ་གནས་པ།
སེམས་རང་སོར་བཞག་པ། རྣམ་རྟོག་རང་སར་ཞི་བའི་ཞི་གནས་དང་ཡིན་ལུགས་
སྤྲིན་མེད་དེ་ཉིད་ལྟག་ཏུ་མཐོང་བའི་མདོ་ལུགས་ཀྱི་ཞི་ལྷག་ཟུང་འབྲེལ་གྱི་གནད་ཚང་
བས་མ་ཟད། ལམ་རྟགས་ཧོར་བུའི་སྤྲོན་མེད། སྟེང་སྤྲོ་ལ་བརྟེན་པའི་གྲོལ་ལམ་ཉམས་
སུ་ལྡངས་པས། བའེ་གསལ་མི་རྟོག་པའི་ཉམས་ལེན་སྐྱེ་བ་རྩེ་གཅིག ཅེའི་རྟོགས་
པ་ཤར་བ་སྤྲོས་བྲལ། སྣ་ཚོགས་འདོད་ཡོན་ཏུ་བབས་པ་ངོ་གཅིག བསྒོམ་བྱ་བསྒོམ་
བྱེད་ཀྱི་འབད་རྩོལ་དང་བྲལ་བ་བསྒོམ་མེད། ཅེས་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོའི་རྣལ་འབྱོར་བཞིའི་
ཉམས་ལེན་ཡང་ཆ་ཚོར་ཡིན་པ་དང་། རེག་ངོ་བསྐྱང་ནས་ཅེར་སྣང་རང་གྲོལ་འཛིན་
མེད་ཀྱི་འོད་གསལ་རྩོགས་ཆེན་བཅས་མདོ་སྡགས་ལྟ་བསྒོམ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གནད་
ཀུན་འདུས་སུ་བསྟན་པ་ནི་ཐུན་མིན་གྱི་མན་ངག་ལ་གོ་བར་བྱའོ།།

este estado natural primordial que es por sí mismo y en sí mismo. Dotado con esta sabiduría inmutable de la consciencia experiencial que aparece en lo profundo de tu mente, distiéndete en la frescura de eso que es en sí mismo, en la inmediatez [que impregna] las cuatro actividades del caminar, del permanecer de pie, del tumbarse y del sentarse, así como toda actividad de cuerpo, palabra y mente. Abandónate a esta presencia distendida y exenta de todo artificio, relájate en tu luminosidad innata, que se manifiesta de modo espontáneo y sin elaboraciones. Si preservas esta consciencia en su estado desnudo y abierto sin la más mínima distracción, entonces, tu mente quedará transformada indefectiblemente en la mente de Samantabhadra durante tu vida presente. Asimismo, dicha mente terminará por surgir como el cuerpo de la realidad última, completando así su perfección".

Tras establecer los fundamentos de los tres "reposos en libertad" [es decir, el reposo en libertad de la montaña, del océano, y de la consciencia], a continuación, estabiliza tu mente, asentándola en la esencia primordial de los ornamentos o residencias de la mente. Permite que las elaboraciones o proyecciones de la mente surjan como el despliegue innato de la mente, como el juego de la sabiduría. Permaneciendo en una ecuanimidad no dual, permite que la mente repose tal como está. [Dicha práctica] no sólo integra todos los puntos esenciales de la práctica de la "estabilidad en la quietud" (*shamatha*), que pacifica el pensamiento discursivo desde su base [es decir: dejándola tal como está], así como todos los puntos de la práctica de la "observación profunda" (*vipashyana*), que se halla exenta de obstrucciones limitadoras y reconoce la realidad tal como es en sí misma, que según el sistema de los Sutras, ambas prácticas forman una unidad, sino que, como se afirma en *La lámpara enjoyada sobre los signos en el sendero:*

"Tras poner en práctica el sendero de la liberación basado en las puertas altas, [experimentarás] la aparición sin adornos de la realización del surgimiento unificado de la práctica de la dicha, la claridad y la ausencia de conceptos. Desde ahí, percibirás la totalidad de tus múltiples deseos como dotados de un "sólo sabor", como una no meditación desprovista de esfuerzo, tanto respecto al meditador como al objeto de meditación".

གཉིས་པ། རྫོགས་ཆེན་སྣང་བསྟན་པ་ནི།
འཁོར་འདས་དོ་སྙོམ་ཆེན་མོ་ལས། དོ་འཛོམ་ནས་རང་གི་རྒྱུད་ཐོག་ཏུ་བཀལ་ཞིང་
ཉམས་སུ་ལེན་ཐབས་བསྟན་པ་ནི། རྣལ་འབྱོར་བ་རབ་ལ་རབ་འབྱིང་ཐ་གསུམ་དང་།
རྣལ་འབྱོར་བ་འབྲིང་ལ་རབ་འབྱིང་ཐ་གསུམ་དང་རྣལ་འབྱོར་ཐ་མལ་བ་རབ་འབྱིང་ཐ་
གསུམ་ཞེས་རྣལ་འབྱོར་བ་རིགས་དགུ་སྟེ། རྣལ་འབྱོར་བ་རབ་ཀྱི་རབ། རབ་ཀྱི་འབྲིང་།
རབ་ཀྱི་ཐ་བཅས་གསུམ་དང་། རྣལ་འབྱོར་བ་འབྲིང་གི་རབ། འབྲིང་གི་འབྲིང་། འབྲིང་
གི་ཐ་བཅས་འབྲིང་ལ་གསུམ། རྣལ་འབྱོར་བ་ཐ་མའི་རབ། ཐ་མའི་འབྲིང་། ཐ་མའི་ཐ་
བཅས་གསུམ་གསུམ་དགུས་ཉམས་ལེན་བྱ་སྟངས་རང་ཁམས་མཐུན་པའམ་གང་ལ་
གང་འདོད་ཀྱི་ལུགས་གསུངས་སྟེ།

Lo expuesto hasta aquí, abarca la totalidad de la práctica de los cuatro yogas del Mahamudra. [Según esto] debe comprenderse que la Gran Perfección de la luz clara –que consiste en sustentar la esencia de la consciencia y de la liberación espontánea sin aferrarse a ninguna cosa que surja– es una instrucción esencial extraordinaria, que sintetiza la totalidad de los puntos esenciales sobre la visión y la meditación según los Sutras y Tantras, en su integridad.

Método de práctica según la Gran Perfección

En lo concerniente a las enseñanzas dentro del contexto de la Gran Perfección, según el texto raíz, *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección*:

*"En cuanto a las enseñanzas sobre el reconocimiento [de la naturaleza de uno mismo] y su aceptación de corazón, así como respecto a su método de práctica, se afirma que hay nueve tipos de practicantes de yoga que se corresponden con nueve modos de practicar [es decir: se describen tres categorías y cada una de ellas, a su vez, contiene tres niveles]: la categoría del yogui de capacidad superior en tres niveles: mayor, intermedio y menor; la categoría del yogui de capacidad intermedia en tres niveles: mayor, intermedio y menor, y la categoría del yogui de capacidad menor en tres niveles: mayor, intermedio y menor. Dicha clasificación tiene como propósito establecer una gradación de niveles de práctica según las disposiciones de cada individuo, sirviendo así de sistema [con el que se determinan] sus diferentes necesidades y aspiraciones".**

*Ver Apéndice D.

རྣལ་འབྱོར་བ་རབ།
དེ་ཡང་འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་གྱི་རྩ་བར་" "དེ་ལྟར་ངོ་སྤྲོད་ཅིང་འཕྲོད་པར་བྱའོ།།
ངོ་འཕྲོད་ནས་རང་གི་རྒྱུད་ཐོག་ཏུ་བཀལ་ཞིང་། ཉམས་སུ་ལེན་ཐབས་བསྟན་པ་
ནི། རྣལ་འབྱོར་བ་རབ་ཀྱིས་རབ་ཡེ་གྲོལ་ཆེན་པོར་ཉམས་སུ་བླང་། རབ་ཀྱི་འབྲིང་
གིས་རང་གྲོལ་ཆེན་པོར་ཉམས་སུ་བླང་། རབ་ཀྱི་ཐ་མས་ཡོངས་གྲོལ་ཆེན་པོར།
ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར། ཡེ་གྲོལ་དང་། རང་གྲོལ་དང་ཡོང་གྲོལ་གསུམ་ལས།

ཡེ་གྲོལ་ནི། རིག་པ་རང་ཤར་ལས། "ཡེ་གྲོལ་ཅོག་བཞག་ངང་ལས་གཞན་མེད་
པས།། རང་བྱུང་བརྡལ་བའི་སྐུ་དེ་གང་བདེར་གློད།། "

El yogui de capacidad superior

Tal como se expone más adelante en el texto raíz, *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección:*

"Así es como debe realizarse el señalamiento y el reconocimiento; una vez establecido el reconocimiento, el modo en que debe aceptarse de corazón y ponerlo en práctica, es como sigue:

"El yogui de capacidad superior del nivel mayor, practicará según la gran liberación primordial (yetrol)*; el yogui de capacidad superior del nivel intermedio, practicará conforme a la gran liberación espontánea* (rangtrol)*; el yogui de capacidad superior del nivel menor, practicará aplicando la gran liberación total* (yongtrol).

El texto El surgimiento por sí mismo de la consciencia*, trata sobre las tres categorías de liberación, esto es, liberación primordial, liberación espontánea y liberación total, y respecto a la liberación primordial, la describe así: "La liberación primordial, consiste simplemente en reposar en libertad, en el entregarse del modo que sea más cómodo al cuerpo [de la realidad absoluta] que surge por sí mismo y es omnipresente".*

རྒྱལ་དབང་ལྷ་བའི་རྩོགས་ཆེན་ཁྲིད་ཡིག་རིག་འཛིན་ཞལ་ལུང་ལས། དེའི་འགྲེལ་བར་འདི་ལྟར་གསུངས་སྟེ།

“དྲི་མ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ད་ལྟའི་རིག་པ་རང་གསལ་རང་གསལ་རྗེན་པ་འདི་ལ་ཅེར་ཀྱིས་བལྟས་ངོ་བོ་རང་བཞིན་ཐུགས་རྗེ་གསུམ་བརྟལ་བའི་ཚོས་སྐུ་ཕིག་ལེ་ཆེན་པོ་གྲ་ཐུར་མེད་ཅིང་གཅིག་ཏུ་བརླམ་པ་གཉུག་མའི་གཤིས་ཀྱི་གནས་ལུགས་སྙིང་པ་རིག་པའི་སྐྱིང་པོ་ཅན། ཐུགས་རྗེ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྐྱིང་པོ་ཅན་འདི་ལ་རྟོག་པ་མ་འཕྲོ། རྩེ་གཅིག་ཏུ་མ་བཟུང་། སྣང་བླང་དང་རེ་དོགས་ཀྱི་མ་སྤྲད། གཞིས་ཅིར་ཡང་མ་གྲུབ་པའི་སྟོང་ཏ་ལ་གདངས་གང་དུའང་མ་འགགས་པར་སྟོང་བས་གར་ཁྱབ་ལ་གསལ་པས་ཁྱབ་པས་གསལ་འཛིན་པ་མེད། དྭངས་ལ་ཕྱི་ནང་མེད། ཡངས་ལ་འཚལ་བར་མ་ཤོར། རང་གདངས་ལ་ངོས་བཟུང་མེད། གསལ་བས་གར་ཁྱབ་ལ་རིག་པས་ཁྱབ་པས་ཟང་ཟལ་ཆམ་བརྟལ་བའི་སྟོང་གསལ་རིག་གསུམ་དབྱེར་མེད་ཉག་གཅིག་མཁྱེན་ཚ་ནང་ནས་གསལ་ཞིང་རྟོག་པས་མ་བསླད་པ་ཡེ་ཤེ་སུམ་ལྡན་དེ་ཉིད་ཀྱི་གཤིས་རང་བབས་ངོག་བཞག་རྒྱུ་ཡན་ཆེན་པོར་བཞག་པས། སྟོང་བཅུད་ནམ་མཁའ་ལ་བརྟེན་ཀྱང་ནམ་མཁའ་ལ་སྟོང་བཅུད་ཀྱིས་མ་གོས་ཤིང་། ཉི་མའི་སྐྱིང་པོ་སྣུན་པ་ཐམས་ཅད་དང་གཏན་བལ་ཡིན་པ་ལྟར་ལ་དེས་པ་རྟེད་ནས་རྒྱུན་བསྐྱངོ།།

En el manual de instrucción sobre la Gran Perfección del Gran Quinto Dalai Lama, *Las transmisiones orales de los Vidyadharas*, se ofrece el siguiente comentario [referente a la gran liberación primordial, propia del yogui de capacidad superior del nivel mayor]:

“Tras reconocer directamente la consciencia primordial presente, que está desprovista de toda impureza, en su lucidez innata y desnuda, [reconoce asimismo] la esencia de dicha consciencia primordial (*rigpa*), que es la naturaleza esencial de las tres compasiones del cuerpo omnipresente de la realidad última, la gran esfera de luz (*thigle*) de la base del ser innato que lo incluye todo de modo único [y que está exenta de bordes y esquinas], y que en sentido último, es el estado natural vacío. Esta consciencia primordial, que es la quintaesencia de la compasión y de la sabiduría, no queda interrumpida por el pensar, está libre de toda fijación y se halla incontaminada por el deseo y la aversión, por esperanzas y miedos.

Dado que esta vacuidad no tiene ninguna base en absoluto, su luminosidad resplandece por doquier sin obstrucciones. Dado que este despliegue omnipresente es lúcido y penetrante por completo, es claridad sin aferramiento. Su limpidez no tiene interior ni exterior, su espaciosidad absoluta jamás sufre menoscabo alguno, su brillo innato está exento del identificarse o del aferrarse [a cualquier objeto; está presente, ya y siempre]. Su despliegue lúcido y omnipresente se revela mediante una consciencia expansiva y penetrante. Dicha consciencia es clara por completo e incontaminada por el pensamiento conceptual, pues procede del aspecto conocedor unificado e indiferenciado de las tres cualidades de vacuidad-claridad-consciencia, por tanto, es omnipresente y está exenta enteramente de trabas. Reposa de modo libre y natural en el gran espacio vasto y sin límite, que constituye la naturaleza básica de la realidad tal como es en sí misma, que está dotada con las tres cualidades de la sabiduría primordial [vacuidad-claridad-consciencia]. [Reconoce que] si bien el universo y los seres que lo habitan surgen del espacio, aun así, el espacio permanece completamente impoluto por el universo y sus habitantes. Asemejándote a la esencia del sol que está desligada de toda oscuridad, tras hallar en verdad la consciencia primordial, practica permaneciendo en el estado natural”.

རྒྱས་པར་སྤྲོ་ན། སྙིང་ཏིག་ལས།
དྲི་མེད་དག་པའི་སངས་རྒྱས་ནི།། རང་རིག་ཆོས་སྐུ་འགྱུར་བ་མེད།། གསལ་ལེ་
སིང་ངེ་ཞལ་ལེ་བ།། སྤྲིན་མེད་སྟོན་ཀའི་ནམ་མཁའ་བཞིན།། མི་འགྱུར་བརྟན་པ་རི་
བོ་བཞིན་དུ་ཞོག། མི་གཡོ་དྭངས་པ་རྒྱ་མཚོ་བཞིན་དུ་ཞོག། ཡངས་དོག་བྲལ་བ་
ནམ་མཁའ་བཞིན་དུ་ཞོག། གང་ལྟར་གནས་ཀྱང་རིག་པའི་ངང་ཡིན་ཞོག། གང་
ལྟར་ཤར་ཡང་རིག་པའི་གདངས་ཡིན་ཞོག། འཕྲོ་གནས་རང་རིག་དྭངས་སངས་
ཕྱེད་པར་ཞོག།” ཅེས་གསུངས་པ་བཞིན་རིག་ངོ་བསྐྱང་རྒྱུ་དང་། སྣང་སྲིད་འཁོར་
འདས་གདོད་མ་ནས་ཀ་དག་རྩོལ་མེད་དང་གཉེན་མེད་དུ་གྲོལ་བའི་རིག་པའི་ངང་
དུ་འཇོག་པ་ཡིན་ཏེ། རྒྱལ་དབང་ལྔ་བའམ་སྔགས་རྒན་གང་ཤར་རང་གྲོལ་གྱི་
རྫོགས་ཆེན་ཁྲིད་ཡིག་རིག་འཛིན་ཞལ་ལུང་ལས། “གསུམ་པ་གཉིས་མེད་མཉམ་
པའི་ངང་དུ་གནས་པ་ནི། འཕྲོ་གནས་གཉིས་སུ་མེད་པ་སྟེ། གནས་བསྡོ་བའི་དུས་
སུ་མིག་བསྒྲིལ་བ་འཕྲོ་བ་རང་བབས་སུ་གནས་ལ། འཕྲོ་བདོ་བའི་དུས་མིག་མི་
འགུལ་བར་བར་ཆམ་བཞག་པས་གནས་ཏེ་འཕྲོ་གནས་གཉིས་སུ་མེད་ཚིག་གཅིག་
མི་གསལ་རྒྱ་མཚོའི་ངང་དུ་ཞི་བ་ལྟར་བཞག་གོ དེའང་གནས་མི་གསེང་། འཕྲོ་
བ་མི་དགག མཉམ་པ་མི་སྒྲུབ། གང་ཤར་ཡང་འཛིན་མེད་བླང་དོར་རེ་དོགས་དང་
བྲལ་བའི་ཆོས་ཉིད་ཡེ་གྲོལ་རྫོགས་པ་ཆེན་པོར་ངོ་སྤྲོད་པ་ནི་གཞི་གོམས་དང་རྐྱེན་
མིག་ལ་བརྟེན་པའོ།།” ཞེས་གསུངས་སོ།

Dicho comentario se desarrolla en el texto raíz, *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección* del Yuthok Nyingthig, del siguiente modo:

“Respecto al estado de Buda puro y sin mácula: reposa en el cuerpo de la realidad inmutable de la consciencia última en sí misma, que es brillante, claro y vívido, semejante a un cielo otoñal despejado. Que tu reposo se asemeje a la solidez inconmovible de las montañas; que tu reposo se asemeje a la serenidad límpida del océano; que tu reposo se asemeje a la infinitud del cielo; sea lo que fuere que surja, sea lo que fuere que se mantenga, reposa en la consciencia primordial y su luminosidad. Reposa en el brillo de la consciencia que se conoce a sí misma, que está desprovista por completo de todo surgimiento y fijación mental”.

Deberás practicar manteniendo el verdadero rostro de la consciencia [es decir, su esencia] tal como se describe aquí, y deberás establecerla en la consciencia que libera sin [necesidad de aplicar ningún] antídoto, que es la pureza original y primordial de todos los surgimientos y apariciones de samsara y nirvana, desprovista de todo esfuerzo. Respecto a este tema, en el manual de instrucción sobre la Gran Perfección del Gran Quinto Dalai Lama, *Las transmisiones orales de los Vidyadharas*, [que en su función como adepto tántrico superior también fue conocido como] Gangshar Rangdrol [“Aquel que libera espontáneamente todo lo que surge”], se dice lo siguiente:

“En lo concerniente al tercer [tipo] de permanencia, que consiste en el permanecer en la ecuanimidad de la no dualidad: [esto significa] permanecer liberado de la actividad mental y de la inactividad mental. En el caso de que la inactividad mental se quede estancada, entonces, alzarás tus ojos para reposar en el estado natural de la actividad mental. En el caso de que la actividad mental se quede estancada, entonces, te reposarás mirando hacia delante fijamente, sin mover los ojos y de modo relajado. Desprovisto por igual, tanto de la activad mental como de la inactividad mental, reposa en un estado de calma semejante al océano, en completo silencio. No trates de reestablecer la inactividad mental, no trates de impedir la actividad mental, no trates de lograr la ecuanimidad. En virtud de haberte familiarizado con este fundamento, centra tu mirada en el reconocimiento de la Gran Perfección liberada de modo primordial, que es la naturaleza verdadera de la realidad (*dharmata*), que es sin esperanza ni miedo, sin aferramiento ni aversión, y que no retiene nada de lo que surge”.

རང་གྲོལ་ནི། རྒྱལ་དབང་ལྔ་བའམ་སྔགས་རྒན་གང་ཤར་རང་གྲོལ་གྱི་རྫོགས་ཆེན་ཁྲིད་ཡིག་རིག་འཛིན་ཞལ་ལུང་ལས། “གཉིས་པ་འཕྲོ་བ་སེམས་ཀྱི་རོལ་བར་ཤར་བ་ནི། སྣ་ཚོགས་པའི་རྟོག་པ་སྤྲོད་ལ་དགག་སྒྲུབ་རེ་དོགས་མེད་པར་གང་ཤར་འཛིན་མེད་ཡན་དུ་བཅུག་པས་སྔ་ཕྱི་དྲན་བསམ་གྱི་མདུན་མདུད་པ་བོར་ནས་ད་ལྟའི་རིག་པ་ཐོལ་སྐྱེས་ཐོལ་ནུབ་ཏུ་འགྲོ་བ་གཞིས་ཀྱི་གནས་ལུགས་ཇི་ལྟར་འཕྲོད་ཀྱང་རྫིངས་ལ་གནས་པའི་བྱ་བཞིན་ཆོས་ཉིད་ཀྱི་རོལ་བ་ལས་མི་འདས་པ་རྒྱ་མཚོ་ལས་རླབས་པོ་ཆེ་ཤར་བ་ལྟར་རང་ཤར་རང་གྲོལ་ཐུགས་རྗེ་འགག་མེད་དུ་ངོ་སྤྲད་དོ” ཞེས་རང་གྲོལ་གྱི་གནས་ལུགས་དང་། ཡང་དེ་ལས། “སྙིང་པོར་དྲིལ་ན་དྲན་འཛིན་རེ་དོགས་བླང་དོར་ཐམས་ཅད་ནི་སེམས་ཀྱིས་བྱས་པའི་སྒྲིབ་རྐྱེན་ཡིན་ལ། འཛིན་མེད་རང་གྲོལ་དུ་བཞག་པས། རིག་པ་ཡེ་ཤེས་རྙོག་མ་དང་བྲལ་བའི་ཆུ་ལྟར་གྲོལ་ལོ།” ཞེས་གསུངས་པ་ནི་ཉམས་ལེན་ལ་གནད་དུ་ཆེ་བས་འཛིན་མེད་རང་གྲོལ་དུ་སེམས་འཇོག་པར་བྱ་ལ།

འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་ཆེན་མོའི་རྩ་བར་ཡང་”མདོར་ན་སྣང་སྲིད་འཁོར་འདས་བདག་གཞན་ཕན་ཚུན། བཟང་ངན་རེ་དོགས་སྤང་བླང་ཉེ་རིང་བཏང་གཞག་སོགས་གཉིས་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་འདུན་པ་ཕྲལ་ལ། ཡེ་ཤེས་རོལ་པ་ཀུན་རྫོགས་འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་ཆེན་པོར་ཉམས་སུ་བླང་ངོ་།། ” ཞེས་གཡུ་ཐོག་ཆེན་པོ་གསུངས་སོ།

En lo referente a la liberación espontánea [propia del yogui de capacidad superior del nivel intermedio], el manual de instrucción sobre la Gran Perfección del Gran Quinto Dalai Lama, *Las transmisiones orales de los Vidyadharas*, expone:

“Respecto al segundo, que consiste en la aparición del despliegue lúdico y proyectante de la mente: mientras permites que la diversidad de pensamientos irradien hacia el exterior, soltándolos [al igual que un animal vagando libre sin su dueño], sin afirmarlos ni negarlos, sin esperanzas ni miedos, sin retener nada de lo que surja, desata y libera cualquiera que sean las memorias del pasado, o los pensamientos sobre el futuro, que aparezcan ante ti. Al sumergirte en la consciencia del momento presente que surge súbitamente, hallarás la realidad básica, y al igual que el pájaro que adapta su vuelo al ritmo de navegación del barco evitando sobrepasarle, de igual modo, [no tratarás de] sobrepasar el despliegue lúdico de la naturaleza última. Al igual que una gran ola que surge del océano, reconocerás [este estado] como la compasión sin impedimentos que surge naturalmente y se libera espontáneamente”.

También [en dicho texto se dice]:

“Para resumirlo en su esencia, puesto que todas las fijaciones mentales, esperanzas y temores, aferramientos y aversiones, son oscurecimientos y faltas producidas por la mente, si ésta se reposa en el estado exento de fijación que se libera espontáneamente, entonces, la consciencia primordial y la sabiduría quedarán liberadas, cual agua clara y serena liberada de sus sedimentos”.

Según esto, el punto decisivo para la práctica radica en establecer tu mente en el estado del desasimiento que se libera espontáneamente.

Asimismo, como afirmó Yuthok en el texto raíz, *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección*:

“En resumen, libérate de todas las apariencias y surgimientos de samsara y nirvana, de yo y otro, de aquí y allí, de bien y mal, de esperanza y miedo, de aferramiento y aversión, de cerca y lejos, de retener y soltar, de todo deseo o inclinación hacia los fenómenos dualistas. Asume como tu práctica, la gran liberación espontánea que despliega la sabiduría absolutamente perfecta de samsara y nirvana”.

ཡོངས་གྲོལ་ནི། རྩོགས་ཆེན་ལྟ་བ་མཁའ་ལྟིང་གཅིག་བརྟན་ལས། “དུག་གསུམ་རྩ་བ་བྲལ་བའི་སེམས་ཉིད་འདི།། མ་བསྒོམ་མངོན་སུམ་སྣང་བ་བློ་རེ་བའེ།། ཐོག་མ་ཐ་མ་རང་བཞིན་དག་པའི་ཆོས།། ཡེ་གྲོལ་ཡོངས་གྲོལ་འབད་རྩོལ་ཞིག་ཏུ་མཚར།། གནས་པ་སེམས་ཀྱི་རྒྱུན་དུ་ཤར་བ། ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་ཟོང་ཀློད་ལ་སོས་དལ་དུ་གནས་པའི་ངང་ནས་རྟོག་པ་སྤྲ་ཚོགས་འཕྲོད་བཅུག ཚམ་གྱིས་བཞག་ལ་ཅེར་གྱིས་བལྟས་པས་རླུང་མཆོ་ལ་རླབས་ཞི་བ་ལྟར་འཕྲོ་མཁན་དང་འཕྲོ་བྱ་མ་གྲུབ་པར་གཞི་མེད་རྩ་བྲལ་གྱི་རང་བཞིན་གཞིའི་ངང་དུ་གནས་པ་ནི་གདོད་མའི་ཀ་དག་གི་གནས་ལུགས་ཆོས་སྐུ་འཕོ་འགྱུར་མེད་པ་ཡིན་ཅིང་ཉེར་ངོ་སྤྲད་དོ།། “ ཅེས་གསུངས་པ་ནི་ཡོངས་གྲོལ་གྱི་དོན་དུ་མཐོང་།།

རྣལ་འབྱོར་བ་འབྲིང་།
འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་དུ། “འབྲིང་གི་རང་ཀྱིས་སྣང་སྲིད་འཁོར་འདས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་དབྱེར་མེད་ཆེན་པོར། འབྲིང་གི་འབྲིང་གིས་ཀུན་རྫོབ་དོན་དམ་ཟུང་འཇུག འབྲིང་གི་ཐ་མས་ཀྱང་སྣང་བློང་མེད་པར།”ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར། འབྲིང་གི་རང་གྱིས། དབྱེར་མེད་ནི་སྣང་སྟོང་དང་གསལ་སྟོང་དབྱེར་མེད་ལ་གོ་བས། སྣང་སྲིད་འཁོར་འདས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་སྣང་སྟོང་དབྱེར་མེད། བདེ་སྟོང་དབྱེར་མེད། གསལ་སྟོང་དབྱེར་མེད་ཆེན་པོར་ཉམས་སུ་བླངས་པར་བྱའོ།།

En lo que respecta a la liberación total [propia del yogui de capacidad superior del nivel menor], *La visión de la Gran Perfección: el vuelo del Garuda,* dice:

“Esta mente se halla liberada de la raíz de los tres venenos; ¡cuán maravilloso resulta que esté claramente presente sin necesidad de ser cultivada! De principio a fin, en ella todos los fenómenos son puros por naturaleza. ¡Cuán maravilloso resulta que, sin necesidad de ningún esfuerzo deliberado, esta mente se halle liberada de modo primordial y por completo!”.

“El reposar en esta presencia permite que surja el ornamento propio de la mente. Con el cuerpo, palabra y mente distendidos por entero, reposa plácidamente en plenitud, renunciando íntegramente a dejarte arrastrar por toda clase de pensamientos discursivos, y tras contemplarla directamente, reposa cual ola que se disuelve en el océano. Reconoce la realidad de la pureza original y primordial, el cuerpo de la realidad absoluta que es inmutable y sin transición. Éste es el reposar en la naturaleza básica, que está desprovisto tanto de sujeto que conceptualiza como de concepto, y que no contiene ni raíz ni fundamento”.

Esto es lo que se entiende por “liberación total”.

El yogui de capacidad intermedia

Como se afirma en *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección*:

“La práctica propia del yogui de capacidad intermedia del nivel mayor, consistirá en la gran indiferenciación de todos los fenómenos, de todas las apariencias y surgimientos de samsara y nirvana. En cuanto a la práctica propia del yogui de capacidad intermedia del nivel intermedio, radicará en la interpenetración [indivisible] de las verdades relativa y última. Y respecto al yogui de capacidad intermedia del nivel menor, su práctica estribará en la ausencia de aferramiento y aversión”.

La indiferenciación propia del yogui de capacidad intermedia del nivel mayor, alude a la indiferenciación entre apariencias y vacuidad, así como a la indiferenciación entre claridad y vacuidad. El yogui de capacidad intermedia del nivel mayor, deberá asumir como su práctica la no diferenciación de todos los fenómenos que aparecen y surgen en samsara y nirvana, así como la no diferenciación entre dicha y vacuidad, y la gran no diferenciación entre claridad y vacuidad.

འབྲིད་གི་འབྲིད་གིས། བདེན་གཉིས་ཟུང་འཇུག་སྟེ། ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ་དང་དོན་
དམ་བདེན་པ་ཟུང་འཇུག་གི་གནད་ཤེས་རབ་ཁོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་དོན་གོ་ནས་
ཉམས་སུ་ལེན་པ་སྟེ། རྩོགས་ཆེན་ལྟ་བ་མཁའ་ལྡིང་གཤེག་བརྒྱབ་ལས། “ཕྱི་
རོལ་ཀུན་རྫོབ་སྣང་བྲག་ཆོས་རྣམས་ཀུན། ཐམས་ཅད་སྟོང་པ་ཉིད་དུ་མ་རྟོགས་
པར། ལྟ་བ་བསྒོམ་ན་སྐམ་ཡང་ཅི་ཞེག་བསྒོམ། དེ་ཡི་ཕྱིར་ན་དང་པོ་འདི་ལྟར་
དུ། རེ་ཞགའ་བློ་མར་གསོལ་བ་འདེབས་ཀྱིན་ལྟོས། རེ་འགའ་ཏོག་ཀྱིན་བསྒོམ་
ཀྱིན་ལེགས་པར་ལྟོས། དེ་ལྟར་བལྟས་ཚོ་སེམས་ལ་དགའ་བ་དང་། ཐམས་ཅད་
སྟོང་པ་ཉིད་དུ་ལམ་ལམ་དུ། ཤར་ནས་ཕྱི་རོལ་སྣང་བའི་ཡུལ་རྣམས་ལ། ལག་
པས་རེག་ཅིང་འཛིན་རྒྱུ་མེད་སྐམ་དང་། ལྟ་བ་འདི་ཉིད་རེས་པར་ཡིན་པར་འདུག
སྐམ་པའི་རེས་ཤེས་གཏིང་ཚུགས་སྐྱེ་བར་རེས། དེ་དུས་ལྟ་བའི་རེས་ཤེས་རྣེད་པ་
ཡིན། འཛིན་པས་མ་བསྐྱད་འཛིན་མེད་དང་ལ་གློད། ངོ་སྤྲོད་ཐེབས་ནས་ཉམས་
སུ་ལོན་ཀྱང་། འཆི་ཚོ་བར་དོར་འཇིགས་སྐྲག་ཅི་བྱུང་ཡང་། ཐམས་ཅད་རང་
སྟོང་སྟོང་པའི་རང་གཟུགས་སུ། ཤེས་ནས་ཀ་དག་གཞི་ལ་འཚོང་རྒྱའོ།།” ཞེས་
ཤིན་ཏུ་གསལ་བར་ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ་དང་དོན་དམ་བདེན་དབྱེར་མེད་རྟོགས་པའི་
ཤེས་རབ་ཁོལ་ཏུ་ཕྱིན་དོན་གསལ་མ་གསུངས་པ་བཞིན་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྟ་བ་རྟོགས་
ཤིང་བསྒོམ་པར་བྱའོ།།

འབྲིད་གི་ཐ་མས། དྲན་པ་དང་འཛིན་པ་དང་། འཁོར་འདས་བཟང་ངན་དང་རེ་
དོགས། རྟོག་ཚོགས་དང་། ཉོན་མོངས་དང་ཡེ་ཤེས་དབྱེ་འབྱེད་དང་བྲལ་དོན་
ཐམས་ཅད་ནི་སེམས་ཀྱིས་བྱས་པའི་སྒྱིབ་རྒྱུན་ཡིན་པས་འཛིན་མེད་རང་གྲོལ་ལམ་
སྤང་བྲང་མེད་པར་ཉམས་སུ་ལེན་པར་བྱའོ།།

En cuanto a la práctica propia del yogui de capacidad intermedia del nivel intermedio, radica en la indivisibilidad de las dos verdades, de la verdad relativa y la verdad última, que en su esencia se entiende como la sabiduría trascendental [denominada también como sabiduría “que va más allá”, o “que ha ido a la otra orilla”]. Sobre dicha práctica, *La visión de la Gran Perfección: el vuelo del Garuda*, dice:

“Si piensas que estás “meditando en la visión”, pero aún no has tomado conciencia plena de que todos los objetos mentales, así como todos los objetos visibles y sonidos externos de la realidad relativa, están vacíos de existencia intrínseca, entonces, ¿qué clase de “meditación en la visión” te crees que estás haciendo? Por tanto, en primer lugar, deberás hacer lo siguiente: en ciertas ocasiones, tras hacer súplicas a tu gurú, te dedicarás a observar la esencia de tu mente, y en otras, te dedicarás a dicha observación, tanto durante situaciones de conducta distendida, como durante situaciones de conducta rigurosa. Tras observar tu mente de este modo, ésta terminará por quedar colmada de dicha y reconocerá todos los fenómenos como apariencias brillantes y vacías. A partir de dicha experiencia, te surgirá una convicción firme y profunda que te hará pensar “¡aunque toco los objetos externos que se hallan ante mí, en realidad, no hay nada que aferrar!”, o bien, “¡ésta es indudablemente la visión!”; éste es el momento en que obtendrás la certeza de la visión. No malogres dicha certeza aferrándote a ella, por el contrario, permanece distendido en un estado de desasimiento. Incluso en el caso de que, tras recibir la introducción, no te dediques a la práctica, sean cuales fueren los miedos que te surjan, tanto en el momento de tu muerte, como durante tu tránsito por el estado intermedio, los reconocerás como tus propias proyecciones, como las formas propias de la vacuidad, y obtendrás la iluminación en la base de la pureza primordial”.

Tal como se ha expresado aquí de manera meridianamente clara, deberás comprender y cultivar la visión de la vacuidad, que es la sabiduría trascendente que realiza la inseparabilidad entre las verdades relativa y última.

Al observar que todos los recuerdos y fijaciones mentales, todas las cosas buenas y malas de samsara y nirvana, todas las esperanzas y miedos, todos los modelos conceptuales, emociones aflictivas, conocimientos discriminativos, que todo aferramiento y aversión, son oscurecimientos y faltas producidas por la mente, el yogui de capacidad intermedia del nivel menor, deberá tomar como práctica propia el sendero de la liberación espontánea del desasimiento, que está desprovisto tanto de aferramiento como de aversión.

རྣལ་འབྱོར་བ་ཐ་མ།
རྒྱབར་”ཐ་མའི་རབ་ཀྱིས་བསྒྲུབ་རྫོགས་གཉིས་མེད་ཆེན་པོར་ཉམས་སུ། ཐ་མའི་འབྲིང་གིས་བསྒྲུབ་རྫོགས་ཟུང་འཇུག་ཏུ། ཐ་མའི་ཐ་མས་བློང་དོར་གང་བདེར། ངོ་འཛོད་པའི་གནད་ཀྱིས་ཟིན་པར་བྱས་ལ་ཉམས་སུ་བླངས། “ཞེས།
རྣལ་འབྱོར་ཐ་མའི་རབ་ཀྱིས། སྐྱེ་བ་དང་ཐ་མལ་སྣང་ཞེན་སྤྱང་བྱེད་ཀྱི་བསྒྲུབ་རིམ་དང་། འཆི་བ་དང་རྒྱབ་ཆུང་གསུམ་སྤྱང་བྱེད་ཀྱི་རྫོགས་རིམ་སྟེ་བསྒྲུབ་རྫོགས་གཉིས་མེད་ཆེན་པོར་ཉམས་སུ་བླངས་ཐབས་སངས་རྒྱས་སྐུན་གྱི་བློའི་བསྒྲུབ་རྫོགས་ཟུང་འཇུག་གཡུ་ཐོག་བླ་སྤྱིབ་བླ་མ་ནང་སྤྱིབ་དགོས་འདོད་ཀུན་འབྱུང་ལྟ་བུ་དང་། དེ་ལས་” བདེ་གསལ་མི་རྟོག་པའི་ངང་ལ་ཤེས་པ་སྟོང་བློད་ལ་བཞག་ཤིག་ཤིག་མེར་མེར་གཟུང་འཛིན་གྱི་རྟོག་པ་སྤངས་ལ་བཞག སེམས་འཕྲོ་ནའང་ཐོང་། གང་ཤར་དོས་ཟིན་པ་གྱིས། སྟོད་ནའང་སྟོད། བྱིང་རྒྱས་སྟེང་ཐོར་མ་ཤོར་ཞིང་ཞན་པ་མ་བྱེད། སེམས་ཀྱི་དོ་བོ་གང་ལ་ཡང་གཏད་བརྟུང་མེད་པར། ཆུ་བཅད་རང་འཐག་བཞིན་ཆོམ་མེར་བཞག ལམ་དུ་བོར་བའི་རྗེ་བ་བཞིན་ཁྲོས་ས་ལིང་དེ། བདག་ཏུ་མ་བཟུང་། དངོས་པོའི་མཚན་མེད་པར་ཁྲོས་ས་ཞོག བསྒོམ་བྱ་བསྒོམ་བྱེད་མེད་པར་ཐུན་བཞིན་བྱའོ།།”ཞེས་སྒོས་མེད་རྫོགས་རིམ་རྫོགས་ཆེན་གྱི་ལུགས་ཤར་གསུངས་སོ།།

El yogui de capacidad menor

El texto raíz, dice:

“El yogui de capacidad menor del nivel mayor, [tomará como su] práctica la gran [práctica] que está desprovista tanto de la fase de creación como de la fase de completitud; el yogui de capacidad menor del nivel intermedio, [tomará como su práctica] la unión de las fases de creación y completitud, y el yogui de capacidad menor del nivel menor, asumirá [la práctica] del aceptar y rechazar según le resulte cómodo. Tras captar realmente el punto vital del reconocimiento [de tu naturaleza], practica [de este modo]”.

El método de práctica del yogui de capacidad menor del nivel mayor, consiste en el gran [enfoque] desprovisto tanto de la fase de creación como de la fase de completitud, es decir, está exento tanto de la fase de creación, por la que se purifican los apegos del nacimiento y de las apariencias ordinarias, como de la fase de completitud, por la que uno se prepara para el momento de la muerte mediante la purificación de canales, gotas y vientos. Como se afirma en la *sadhana* del gurú interno de Yuthok el Buda de la Medicina, en la que aparecen unificadas las fases de creación y completitud, titulada *El consejo oral*, o también, *El estanque de los logros espirituales*:

“Durante las experiencias meditativas de la gran dicha, la luminosidad y la mente no conceptual, permite que tu mente quede distendida de modo completo y total. Desecha cualesquiera que sean los pensamientos que surjan, reposa en un estado que abandona por entero el fluctuar [insustancial] de los conceptos de sujeto y objeto. Sea lo que fuere que surja, reconócelo por lo que es; sea lo que fuere que quede, permanece [junto a ello]; sin permitirte quedar extraviado en mitad del torpor y del embotamiento, no hagas nada más. Permanece liberado de dudas, semejante a un molino de agua que canaliza la corriente de un río; mantente relajado y libre por completo, semejante a una piedra apartada del camino. No retengas ninguna conciencia de ti mismo, reposa de modo abierto y distendido por entero, en la ausencia absoluta de existencia intrínseca de las cosas. Cultiva dicha práctica durante las cuatro sesiones de meditación, desprovistas tanto de sujeto meditador, como de objeto de meditación”.

Así se enseña este estado en la fase de completitud exenta de elaboraciones, según el sistema de la Gran Perfección.

ཐ་མའི་འབྲིང་གིས། སངས་རྒྱས་སྨན་གྱི་བླའི་བསྒྲུབ་རྫོགས་ཟུང་འཇུག་གཡུ་ཐོག་བླ་སྒྲུབ་བླ་མ་ནང་སྒྲུབ་དགོས་འདོད་ཀུན་འབྱུང་དང་གསང་སྒྲུབ་སྐལ་ལྡན་མྱུར་འདྲེན་ཉམས་སུ་ལེན་པ་དང་། ཡང་ན་བླ་སྒྲུབ་ཐོན་རྩེས་བསྒྲུབ་རིམ་གྱི་རྣང་བརྟན་པའི་སྒོ་ནས་ཆོས་དྲུག་གཏུམ་མོ་དང་སྒྱུ་ལུས་རྣལ་འབྱོར་སོགས་རྫོགས་རིམ་མཐར་ཕྱིན་པ་བྱའོ།།

ཐ་མའི་ཐ་མས། རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་སྟོན་འགྲོ་རྣགས་ཐོན་རྩེས་སུ། རྒྱལ་ཀུན་གསང་བ་རྫ་གསུམ་ཀུན་འདུས་སྐུ་གསུམ་དོ་བོ་སྨན་རྒྱལ་གཡུ་ཐོག་པའི་བླ་སྒྲུབ་བཞིའམ་ཡང་ན་གང་རུང་། དེ་ནས་ཆོས་དྲུག་གང་རུང་དམ་གང་ཐུབ་ཉམས་སུ་ལེན་རྒྱུ་ནི་རྣལ་འབྱོར་ཙོ་མོ་ཚོའི་རྒྱུད་ཚོད་ལ་བརྟེན་པའི་གདམས་པ་ཞུད་པར་ཅན་ཡིན་ནོ།།

El yogui de capacidad menor del nivel intermedio, practicará la *sadhana* del yoga del gurú interno de Yuthok el Buda de la Medicina, en la que se hallan unificadas las fases de creación y completitud, titulada *El estanque de los logros espirituales*, así como la *sadhana* secreta titulada *La veloz liberación para el afortunado*. De modo alternativo, tras producir [resultados por la práctica de] la *sadhana* del gurú teniendo como fundamento la fase de creación, dicho yogui pasará a dominar los seis Dharmas de Naropa, que abarcan los yogas del calor interno (*tummo*), del cuerpo ilusorio, etc., propios de la fase de completitud.

En lo que respecta al yogui de capacidad menor del nivel menor, tras haber experimentado signos [de realización] por su práctica de los preliminares del Vajrayana, entonces, se dedicará a la práctica de las cuatro *sadhanas* del gurú de Yuthok el Rey de la Medicina, a la *sadhana* titulada *La esencia de los tres cuerpos: las tres raíces secretas de la asamblea de todos los Victoriosos*, o cualquier otra *sadhana* que se considere adecuada. A continuación, practicará los seis Dharmas según el método apropiado y conforme al alcance de sus posibilidades.

Éstas son las instrucciones concretas, según sean las capacidades o disposiciones de cada nivel de yogui o yoguini.

གཡུ་ཐོག་རྩོགས་ཆེན་འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་ཆེན་མོ་ལས། “དེའང་ཉམས་སུ་ལྡངས་ཞེས་བྱ་བ། རང་ལ་མེད་པ་ཞིག་གཞན་ནས་བཙལ་ཏེ་ཆེད་པ་དང་། དེ་ཉིད་འཆང་ཞིང་སྤྲོ་ལོག་བྱེད་པ་ལྟ་བུ་མ་ཡིན་ཏེ། འཁོར་ཞེས་པ་ཡེ་ཤེས་ལྷ་ལ་སོགས་པ་ཐམས་ཅད་གདོད་མ་ནས་རང་ལ་རང་ཆས་སུ་ཚོང་བར་ཡོད་པ་ལ། སྔར་རང་ངོ་མ་ཤེས་པས་འཁྲུལ་འཁོར་དུ་འཁོར། ཞེས་བྱ་བ་ལས། འདས་ཞེས་བྱ་བ་འཁོར་བར་འཁོར་བ་ཉི་ཚེ་རང་གི་ངོ་ལ་བལྟས་པས། རྟག་ཆད། མཐའ་དབུས། ཡོད་མེད་བདེན་རྫུན་སོགས། མཐའ་བཞི་མཐའ་བརྒྱད་ཀྱི་སྐ་མཐའ་སྤྲོ་བས་མ་ཤེས་བརྗོད་ཀྱི་ཡུལ་བློ་ཐམས་ཅད་ལས་འདས་པ་ཉིད་དོ།། རང་ཞེས་བྱ་བ་ནི། དེང་ཕྱིན་ཆད་ཆོས་ཀྱི་སྐུ་རང་ལ་རང་ཆས་སུ་ཡོད་པ། གསལ་གཞག་མེད་པར་ངོ་ཤེས་བཞིན་གདེང་ཐོབ་པར་བྱེད་པ་ལས། ལོག་ཏུ་རྟུལ་ཐ་རབ་ཙམ་ཡང་ངོ་སྤྲུད་དུ་མེད་པའོ། །གྲོལ་ཞེས་པ་འབྲས་བུ་ཡིད་སྨོན་གྱི་དུས་སུ་མ་ལུས་པར། གང་ཤར་ངོས་ཟིན་ཐན་ཆད། དེ་ཉིད་དུ་ཡེ་ཤེས་རང་སྣང་རོལ་པའི་རྒྱལ་གསུམ་གཞི་ཐོག་ཏུ་རྩོལ་བས། གཟུང་འཛིན་གྱི་འཆིང་བ་ཐམས་ཅད་ཞེ་རང་དག་རང་ཡལ་རང་གྲོལ་དུ་འགྱུར་བའོ།། ཆེན་པོ་ཞེས་པ་འདི་ལྟ་བུའི་གང་ནས་སྤྲད་རྒྱུ་ཡང་མེད། ཉམས་སུ་བླང་རྒྱུ་ཡང་མེད། ལྟ་བ་འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་མཐོང་ཡུལ་ལས་འདས་པ། སྒོམ་པ་འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་ཉམས་ལས་འདས་པ། སྤྱོད་པ་འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་བྱ་བྱེད་ལས་འདས་པ། འབྲས་བུ་འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་བླང་དོར་ལས་འདས་པ།”

En *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección*, se dice:

“Por otra parte, “la puesta en práctica” significa no oscilar entre retener la esencia de las cosas, o tratar de hallarla fuera de ti. A pesar del hecho de que las cinco sabidurías y otros factores similares, existan por entero en tu interior de modo intrínseco y primordial, debido a que no has comprendido previamente tu naturaleza esencial, el samsara se define como “vagar en el engaño”. En cuanto al nirvana, su esencia radica en el ir más allá de todo límite descriptible e imaginable planteado por los cuatro extremos y las ocho limitaciones [conceptuales]. Esto significa que, mientras te encuentras vagando por el samsara, y en un momento dado, reconoces tu naturaleza, en ese instante, trasciendes las limitaciones conceptuales [y dualistas] de si las cosas existen de modo permanente o no existen en absoluto, de si las cosas tienen un límite o un centro, de si son o no son, de si son verdaderas o falsas, etc.

Respecto a la expresión “naturaleza propia de uno mismo”, con ello se describe el hecho de que el cuerpo de la realidad absoluta (dharmakaya)*, es intrínseco al ser de uno mismo, y en virtud de reconocer esto, absteniéndote tanto de rechazar este hecho como de aferrarte a él, desde ese momento en adelante, obtendrás una certeza de tal magnitud, que dicho reconocimiento permanecerá incorporado hasta en tus partículas más sutiles.*

Por “liberación”, se entiende el cumplimiento de tus deseos sin excepción en el momento mismo de desearlos. Asimismo, la liberación [sucede cuando] tras reconocer cada cosa que surge, desde ese momento, se da el surgimiento espontáneo del despliegue de los tres poderes de la sabiduría primordial [de cuerpo, palabra y mente], pues dichos poderes son ya perfectos en el fundamento básico de su ser, [entendido] como realidad tal cual es en sí misma. Por consiguiente, toda atadura de apego y aferramiento disminuye hasta desaparecer por sí sola, quedando así purificada y liberada en sí misma y por sí misma.

El término “gran”, es aquello respecto a lo que no hay nada que dar [o introducir] en absoluto, aquello respecto a lo que no hay nada que practicar en absoluto.

La visión de la liberación espontánea de samsara y nirvana, trasciende todo objeto observable; la meditación de la liberación espontánea de samsara y nirvana, trasciende toda experiencia; la conducta de la liberación espontánea de samsara y nirvana, trasciende toda actividad; el fruto de la liberación espontánea de samsara y nirvana, trasciende toda aceptación y todo rechazo”.

ཞེས་གསུངས་པའི་དོན་ཅིག་བཞག་གསུམ་གྱིས་ཀ་དག་ཁེགས་ཆོད་ཀྱི་གནས་
ལུགས་མངོན་དུ་བྱར་བ་བྱ་དགོས་སྟེ།
ལུས་གནད་ལྟོད་འདུག་རི་པོ་ཅིག་བཞག མིག་གནད་མི་འགྱུལ རྒྱ་མཚོ་ཅིག་
བཞག སེམས་གནད་མི་བཅོས་རིག་པ་ཅིག་བཞག་བཅས་གསུམ་གྱི་སྒོ་ནས་སྣང་
སྲིད་འཁོར་འདས་བདག་གཞན་ཕན་ཚུན། བཟང་ངན་རེ་དོགས་སྤང་བླང་ཉེ་རིང་
བཏང་བཞག་སོགས་གཉིས་ཆོས་ཅན་གྱི་འདུན་པ་བྱལ་ལ། ཡེ་ཤེས་རོལ་བ་ཀུན་
ཇུགས་འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་ཆེན་པོར་ཉམས་སུ་བླང་དོ།།

De este modo, por medio del significado de dichos términos y de los tres "reposos", deberás realizar la realidad última de la pureza primordial que corta a través de la dureza:

Permite que tu cuerpo repose, sentado y distendido, tal como está,
semejante a una montaña.
Permite que tu mirada repose, sin moverse, tal como está,
semejante al océano.
Permite que tu mente repose, tal como está, en su consciencia natural.

Mediante estos tres reposos, sin albergar ninguna inclinación hacia los fenómenos dualistas, ni hacia lo que aparezca o surja en samsara o nirvana, ya se trate de yo u otro, aquí o allí, bueno o malo, esperanzas o incertidumbres, rechazos o aceptaciones, cerca o lejos, soltar o retener, asume como tu práctica el despliegue de la sabiduría que es perfecto en todo, propio de la gran liberación espontánea de samsara y nirvana.

མདོ་དོན།

སྨན་རྒྱལ་གཡུ་ཐོག་པའི་ཀ་དག་ཁེགས་ཆོད་ཀྱི་མདོ་ཉིལ་གྱིས་དྲིལ་བ་འདི་ལྟར་གསུངས་སྟེ།

“འདི་དོན་ཉིལ་གྱིས་དྲིལ་ན་ལྟ་སྤྱོམ་སྦྱིད་འབྲས་འབྲུལ་གྱོལ་སོགས་སྣང་སྲིད་འཁོར་འདས་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་རང་གི་སེམས་སུ་འདུས་ལ། སེམས་ཀོ་རང་གི་གཤེས་ལ་ཀོ་རང་གིས་འཆོལ་རྟོགས་བྱས་པའི་ཚེ་ཡོད་མེད་བདེན་ཇུག་གཅིག་ཐ་དད་ཆེད་མ་ཆེད། ཁྱོས་ཆོས་སྤྲོས་པ་རྣལ་ཙམ་ཡང་མི་ཆེད། བརྗོད་བྱ་ཆེད་ཆུ་མེད་མ་ཆེད་སྣམ་མཁན་ཤེས་རིག་རང་ལོག་རང་གཤེད་ལ་ཐབ་ནས་བརྟགས་པས། བརྟགས་ཞེན་གྱི་གཞི་རྩ་ཡལ། བརྟག་བྱའི་ཡུལ་དོར། རྟོགས་བྱེད་ཀྱི་མཁན་པོ་བརླག བློ་མཐའ་སྤྲོས་པའི་བློ་ལས་བརྒལ། དྲན་བསམ་ཐམས་ཅད་སྐད་ཅིག་ལ་ལར་སངས། སྣང་དོར་ཁ་ལེ། ཤར་ཚད་རིག་དོར་ཁ་ལེ་ཡལ། འཚར་གཞི་ཅི་ཡང་མེད་པས་དང་སངར་ངེ་བ་ལ་དྲན་རིག་ཅི་ཡང་མ་འགགས་ཀུན་ཏུ་འཚར་བ། ཤར་ཡང་གཞི་མེད་དུ་རང་དག་པས་ཀ་དག བཅོལ་ཆུ་མ་བྱས་སྤྲོད་ལོག་གིས་ཤེས་པ་དང་། འཆོལ་མཁན་ལྟ་བྱེད་ཀྱི་རིག་པ། རྒག་གེ་བ་དབྱེར་མེད་དེ། བརྗོད་བྲལ་སྐད་ཅིག་ལ་གཞི་མེད་དུ་རང་མདངས། ཤེས་བྱ་ལེ་བ་ལ། ཤེས་བྱེད་འཛིན་པ་དག མེད་ཤེས་རང་ལོག་མི་ཡུལ་བྲལ་བས། ཁུངས་བྲལ་རོས་བཟུང་རྣམ་པར་ཅིར་ཡང་མ་མཐོང་། མ་མཐོང་སྣམ་པ་ཡང་མ་མཐོང་། གཞི་མེད་ཙམ་དུ་འཛིན་པའང་མ་སྟེད།

El significado fundamental

Yuthok el Rey de la Medicina, enseñó un resumen conciso y completo sobre la pureza primordial que corta a través de la dureza, como sigue:

“Si se resumiese este significado en su totalidad, a saber, la visión, meditación, conducta, fruto, resultado, engaño y liberación, etc., y todos los fenómenos que abarcan las apariencias y surgimientos de samsara y nirvana, todo ello se halla incluido en tu mente.

Si la mente, de acuerdo a su naturaleza básica, se dedicase a una indagación para descubrir si existe o no existe, si es verdadera o falsa, si es única o diversa, y si aplicase dicha indagación, incluso sobre las partículas más minúsculas que componen los fenómenos dependientes de condiciones elaborados conceptualmente, no encontraría nada. La conciencia cognoscitiva del pensador que reflexiona “no he hallado nada; no hay nada que pueda hallarse o expresarse”, alcanza un punto en el que se refuta y se neutraliza a sí misma; tras darse cuenta de esto, desaparece incluso el aferramiento al abandono mismo de dicha conciencia cognoscitiva. Así, el objeto de indagación queda abandonado, el sujeto que indaga queda extinguido; se trasciende por entero la mente que sostiene postulados filosóficos y elaboraciones conceptuales. Todos los recuerdos y especulaciones, memorias y pensamientos, quedan purificados por completo, las apariencias son claras y resplandecientes en su esencia, cualquier cosa que surja termina por disolverse en esta claridad de la esencia de la consciencia. Todo aparece sin ninguna base para que aparezca de ningún modo, puro y claro, sin quedar obstaculizado por ninguna conciencia atenta. Dado que, dicha consciencia es pura por sí misma y está exenta en absoluto de toda base para surgir, te darás cuenta de que estás desprovisto de todo asidero y de que aquello que buscas no existe. También estarás desprovisto de todo asidero al tratar de encontrar al sujeto que busca, y que la conciencia que observa a ese “buscador” es indiscernible por completo, pues carece en su totalidad de partes individuales. [La naturaleza básica de la mente] se manifiesta de modo inefable en un instante, se ilumina a sí misma sin ninguna base en absoluto; su objeto de conocimiento es claro y vívido, y el sujeto conocedor, al darse cuenta de que dicho objeto carece de un yo al que adherirse, retorna sobre sí mismo para quedarse sin ningún “hogar”, o ubicación. Por tanto, al no tener origen, tampoco tiene características reconocibles que puedan percibirse, y el pensamiento mismo de su naturaleza imperceptible ni siquiera podrá percibirse de ninguna manera. Así, ni siquiera podrá hallársele la más mínima base a la que aferrarse en absoluto”.

ས་རྟེད་པའང་རྟེད་བཞིན་ཕ་ལེ་བ་བར་སྣང་དག་པའི་དབྱིངས་ལྟར་རོས་གཟུང་མེད་པར་རང་མདངས་སུ་དང་གིས་གནས་པས། གང་ཏུ་ཡང་རྒྱ་མ་ཆད། ཕྱོགས་སུ་མ་ལྷུང་མཐའ་དབུས་གང་ཅིའི་ངོ་བོ་ཡང་མ་གྲུབ། རང་རིག་དྲན་པ་དངོས་མེད་ཏུ་རང་གྲོལ་བྱ་རྟག་འགྲོ་འོང་གསལ་བ་བསམ་བརྟག་ཡེད་བྲལ། མ་བསྒོམས་ངོན་དང་འདུ་འབྲལ་མེད་པས། མིང་ཚིག་གི་བསམ་བརྗོད་བློ་འདས་ཆེན་པོར་རྟོག་མེད་ཚུལ་ཏུ་རྟོགས་ན་འཕྲོད་པ་སྟེ། འཕྲོད་ནས་ཡེ་ཤེ་བཞིན་པའི་ཤེས་ལུགས་ལ། ཡེ་ཤེ་བཞིན་པར་བསྐྱངས་པས། ཡེ་ཤེ་བཞིན་པར་མཐོང་བར་འགྱུར་བའོ།། འདི་ལྟ་བུའི་གནད་མཚོར་རིག་ན། གཉིས་སྣང་འགྱུར་བ་རྗེས་མེད་དང་། མཚན་སྣང་རྨི་ལམ་བག་ཆགས་དྲན་པས་མ་ཟིན་ནས། མི་བདེན་པ་ལ་བདེན་ཆ་འཛིན་པའི་སྐྱེམས་རྟོག་ཐུ་མོ་ལྟང་ཡང་། དྲན་པ་དང་། གཉིད་སད་རྗེས། གཞི་མེད་ཀྱི་གདེང་གིས་ཟིན་ན། རང་གྲོལ་དུ་འགྲོ་ཞིང་སྐྱོན་མེད་དོ།། ” ཞེས་དང་།

“Al permanecer en el estado de la íntima luminosidad innata, que no se adhiere a nada ni se identifica con nada, este descubrimiento del no descubrimiento es vívido y claro como la vasta extensión de los cielos puros. Su alcance no está limitado de ningún modo en absoluto sino que es imparcial, sin quedarse atrapado en ninguna perspectiva determinada. Tampoco existe para ésta ninguna cualidad de centro o periferia de ningún tipo. Es atención plena de la consciencia que se conoce a sí misma, liberada en sí misma y por sí misma en la naturaleza exenta de toda existencia intrínseca, sin quedar distraída por las interrupciones de la atención, o las rupturas de la concentración producidas por las idas, venidas y supresiones de los pensamientos.

Dado que el significado esencial de la no meditación consiste en esto, si tú, desde un estado desprovisto de conceptualización, te das cuenta de esto, y a continuación, reconoces la vasta dimensión de la mente que trasciende el pensar o la expresión verbal, entonces, por llegar a conocer el sentido de esta naturaleza primordial que es por sí misma y en sí misma, y por sostener dicho conocimiento, llegarás a percibirlo [directamente]. Si comprendes dichos puntos vitales de esta manera, entonces, así como las apariencias dualistas pasan a transformarse de una cosa a la siguiente sin dejar huellas, y así como las apariencias oníricas durante la noche que no has conseguido captar con tu atención [se tornan lúcidas] para quedar liberadas espontáneamente de forma impecable al despertarte, lo mismo sucederá con tus pensamientos. En el momento en que surjan pensamientos discursivos sutiles que consideres verdaderos, pero que en realidad no lo son, si permaneces plenamente atento y posees un sentimiento de certeza en la ausencia de base de dichos pensamientos, entonces, tales pensamientos también quedarán liberados espontáneamente de forma impecable”.

མཐར་གཡུ་ཐོག་པའི་རང་ལུགས་ཀྱི་ཀ་དག་ཁྲེགས་ཆོད་འདི་ནི་ཉམས་ལེན་གཞན་
ལས་ཁྱད་དུ་འཕགས་པའི་སྐོར་ཡང་རྫོགས་ཆེན་ངོ་སྤྲོད་འཁོར་འདས་རང་གྲོལ་དུ།
“ སྙིང་ཐིག་བླ་མེད་གསང་ཆེན་འདི་ལྟ་བུ་དང་མ་མཇལ་ན། ཉན་རང་བྱང་སེམས་
གསུམ་འཁོར་བ་བལྟས་པར་བྱེད། ཀྲི་ཡོག་སྡེ་གསུམ་བཟང་རྟོག་བལྟས་པར་
བྱེད། བསྐྱེད་རྫོགས་གཉིས་ཀྱི་དོན་ལ་ཡིད་དཔྱོད་སྦྱོར། ཨ་ཏི་དང་ཕྱག་ཆེན་ཕལ་
གྱིས་དོན་བློར་བཞག་ནས། གོ་ཡུལ་ལ་གཙོར་བྱས་པས་ཁ་འབྱམས། ངེས་དོན་
སྤྱིའི་སྙན་བརྒྱུད་ཀུན་ནས། བདག་གིས་ཆོས་ཕར་བཤད་ཀྱང་། ཆོས་ཀྱིས་བདག་
ཚུར་མ་རྟོགས་རྣམ་བཤད་ཁ་བསྡུས་སུ་སོང་། གལ་ཏེ་བདག་མེད་དུ་རྟོགས་ཀྱང་།
རྟོགས་བྱེད་ཁོ་རང་ལྟ་བྱེད་ཙད་མ་ཆོད། གལ་ཏེ་མཁན་པོ་ཙད་ཆོད་ཀྱང་གཞི་ངོས་
མ་ཟིན། གཞི་མེད་ཙམ་དུ་ཤེས་ཀྱང་ཡེ་ཤེས་རང་གཤེད་ལ་མ་ཕེབས། བརྗོད་བློའི་
མཐར་ལྷུང་སྟེ། ཡོད་མེད་རྟག་ཆད་མཐའ་བྲལ། ཟུང་འཇུག་གང་རུང་ཞིག་ལ་ངེས་
ཤེས་དང་། བཅས་པའི་འཛིན་པ་རང་གིས་མ་ཚོར་བར་འཇུག བརྗོད་རྒྱུ་རེ་རྙེད་པས་
བརྗོད་བྲལ་གྱི་དོན་མ་མཐོང་། ཙད་མ་ཆོད། གཏིང་མ་རྟོགས་ཏེ། མ་ཚོར་ཡིད་བྱེད་
ཀྱི་ངར་འཛིན་དུག་རོ་ཁོང་དུ་ལངས་པ་དང་འདྲ་བས། རོ་ལངས་བྱེད་ལྟ་སྒོམ་ལ་ཤི་
ལོག་འོང་བས། བླ་མ་དམ་པའི་ཞལ་གྱི་བདུད་རྩི་ལ་ངོམས་པ་མེད་པའི་གུས་པས་
གདུང་བར་བྱའོ།། ” ་ཞེས་གསུངས་སོ།།

Por último, en *La gran liberación espontánea de samsara y nirvana según la Gran Perfección*, se expone la siguiente comparación entre la superioridad del enfoque de Yuthok sobre la pureza primordial que corta a través de la dureza, respecto a otras prácticas:

"Si no hallases un secreto tan vasto e incomparable como el [Yuthok] Nyingthig, entonces, tu perspectiva sobre el samsara sería equivalente a la de un shravaka, un pratyekabuda, o un bodhisattva, y tu criterio ético seguiría el enfoque expuesto en las tres clases menores de Tantras: Kriya Tantra, Upa [Charya] Tantra y Yoga Tantra. Asimismo, te harías ideas preconcebidas sobre las fases de creación y completitud. Al aceptar en tu mente el significado ordinario de la Gran Perfección y del Gran Sello, darías prioridad a tal postulado [inferior] y esto sólo te serviría para generar un parloteo inútil [y erróneo]. Todos los linajes de transmisión oral que, en términos generales, [preservan] el significado definitivo, concuerdan en sus comentarios sobre este punto: a pesar de que enseñes el Dharma a otros en el mundo, eso no significa que hayas realizado el Dharma en tu interior. Incluso, en el que caso de que hubieses realizado la inexistencia inherente del yo, aun así, todavía te quedaría por indagar eso que observa al conocedor [de la inexistencia inherente del yo]. Incluso, si hubieses indagado a dicho conocedor, aun así, todavía te quedaría por reconocer su base [verdadera]. Incluso, si hubieses comprendido que en realidad no hay ninguna base, todavía te faltaría llegar a ese punto donde, incluso dicha sabiduría se supera [y se neutraliza] a sí misma. Por haber caído [en el espacio de] la mente expresable, por carecer de la certeza en la indivisibilidad absoluta de la mente, por no reconocer que la mente se halla libre de los extremos del ser y del no ser, del eternalismo y del nihilismo, y por encontrar todavía algo que expresar, habrás fracasado en percibir el significado esencial, habrás errado en indagar hasta la raíz la naturaleza de los fenómenos, y habrás fallado en realizar [la naturaleza de la mente] en su sentido más profundo. De este modo, la actividad mental imperceptible del aferrarse a un "yo", continuará alzándose en tu interior como el veneno de una enfermedad crónica. Esta visión y meditación que permite al fallecido retornar a la vida, te ha traído a ti de vuelta del [borde de] la muerte; por eso, deberás estar embargado por una veneración inagotable hacia el néctar [emanado] del rostro del sagrado gurú".

བོགས་འདོན།

རྫོགས་ཆེན་གྱི་བོགས་དབྱངས་འདི་ནི་མེད་ཐནས་མེད་པ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། འདིར་གཡུ་ཐོག་སྐིང་ཐིག་རྫོགས་རིམ་སྐུ་གསུམ་རང་ཤར་དུ་བོགས་འདོན་རྒྱུན་འཛིན་ལུགས་སུ་བསྟན་པ་ནི། “སྣང་སྲིད་འཁོར་འདས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་གི་སེམས་སུ་ཐག་བཅད། སེམས་ཀྱི་ངོ་བོ་ཡེ་གདོད་མ་ནས། སྐྱེ་འགག་གནས་བྲལ་མཐའ་དབུས་སྤྲོས་པའི་དྲི་མ་དང་བྲལ་བ། གཉིས་ཅིར་ཡང་མ་གྲུབ་པ། མདངས་སྣ་ཚོགས་སུ་འཆར་བ། འཆར་བཞིན་དུ་འཆར་མཁན་གཞི་རྩ་བྲལ་བ། སྣུམ་བསམ་ཤེས་བརྗོད་བྱོ་ཡུལ། ཐམས་ཅད་ལས་འདས་པའི་རིག་པ་གཅེར་བུ་ལྟོང་དེ་བ། རྒྱུན་ཁོས་སེ་བ་ཞིག་ལ། སྣང་བ་ཕྱི་རྒྱ་མ་ལུས། རིག་པ་ནང་དུ་མ་ལུས། ཡེ་ཤེས་ཟང་ཐལ་དུ་མ་ལུས། ཉོན་མོངས་དན་ཏེ་སྤང་རྒྱུ་དང་སྤྲོང་མཁན་བྲལ་བ། ཡེ་ཇི་བཞིན་པའི་གནས་ལུགས་དེ་མཐོང་རྒྱུ་མེད་པའི་ཚུལ་གྱིས་གནས་ལུགས་དེ་མཐོང་། ཉམས་སྐོང་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་འགྱུར་མེད་བློའི་གཏིང་དུ་འཆར་བས། དེ་ཉིད་འགྲོ་འཆགས་དག་ཡིད་སྐྱོད་ཀུན་དུ་སོ་མ། ལྷུག་པ། མ་བཅོས་པ། རང་མདངས་བཅོས་མེད་དུ་སྟོད་དེ། རྗེན་ཁོས་སེ་བའི་དང་ལ་མ་ཡིངས་ཙམ་བསྐྱངས་པས། ཚེ་འདིར་ཀུན་བཟང་གི་དགོངས་པ་མངོན་དུ་འགྱུར་པ་ཐེ་ཚོམ་མེད་པ་སྟེ།”

Las prácticas de incremento [para estabilizar la consciencia]

La práctica de incremento de acuerdo a la Gran Perfección resulta imprescindible, y se la describe aquí según el sistema de práctica de incremento diario incluido en las enseñanzas sobre la fase de completitud del Yuthok Nyingthig, [denominado] *El surgimiento espontáneo de los tres cuerpos*:

“Tras determinar que todos los fenómenos, todas las apariencias y surgimientos de samsara y nirvana se hallan en tu mente, reconoce la esencia primordial de la mente, que no surge, no cesa, ni permanece, que está liberada de la mancha del pensamiento conceptual limitador, de las elaboraciones mentales de centro y periferia. Esta mente está desprovista de toda característica básica, aparece como un despliegue múltiple de luminosidad [compuesto de luz y color], y sin embargo, incluso dicha aparición misma está desprovista de toda base fundamental de un “ser que aparece”. Más allá de toda expresión y pensamiento, inconcebible, inefable, esta consciencia primordial desnuda es clara y brillante, distendida y abierta por completo. En esta consciencia, las apariencias externas no permanecen simplemente en el exterior, y dicha consciencia tampoco permanece en el interior; esta consciencia primordial no sólo atraviesa sin obstáculo entre el interior y el exterior, sino que es trascendente de modo absoluto. Esta consciencia está dotada de una sabiduría despejada por completo, que trasciende la necesidad de rechazar las emociones aflictivas y las acciones negativas, e incluso, se halla liberada de un “ser que rechaza”. Percibe, sin percibir ninguna “cosa”, este estado natural primordial que es por sí mismo y en sí mismo. Dotado con esta sabiduría inmutable de la consciencia experiencial que aparece en lo profundo de tu mente, distiéndete en la frescura de eso que es en sí mismo, en la inmediatez [que impregna] las cuatro actividades del caminar, del permanecer de pie, del tumbarse y del sentarse, así como toda actividad de cuerpo, palabra y mente. Abandónate a esta presencia distendida y exenta de todo artificio, relájate en tu luminosidad innata que se manifiesta de modo espontáneo y sin elaboraciones. Si preservas esta consciencia en su estado desnudo y abierto sin la más mínima distracción, entonces, tu mente quedará transformada indefectiblemente en la mente de Samantabhadra durante tu vida presente”.

ཞེས་རིག་ངོ་འཛིན་ཚར་ནས། འགྲོ་བའི་དུས། འཆགས་པའི་གནས་དུས་དང་། ཉལ་བའི་དུས་དང་འདུག་པའི་གནས་དུས། ལུས་ཀྱི་ལས་ཀ་སོགས་ཀྱི་སྤྱོད་ལམ་དང་། དག་གིས་གཏམ་འདྲ་མིན་བཤད་པ་དང་གོ་བའི་སྤྱོད་ལམ། ཡིད་ཀྱི་རྣམ་རྟོག་དུག་ལྔ་དང་ཚོར་བ་བཟང་ངན་སེམས་བདེ་མི་བདེ་བ་གང་བྱུང་ན་ཡང་རིག་པས་ཟིན་དགོས་པ་ནི་རྫོགས་ཆེན་བོགས་འདོན་ཁྲིད་པར་ཅན་ཡིན་པ་དང་།

དེ་ཡང་ཅུང་རྒྱས་ཙམ་རྒྱལ་དབང་ལྔ་བའམ་སྦྱགས་རྒན་གང་ཤར་རང་གྲོལ་གྱི་རིག་འཛིན་ཞལ་ལུང་གི་བོགས་དབྱུང་ལ། “བོགས་དབྱུང་བ་ལ། དུག་ལྔ་རང་གྲོལ། སྒོ་ལྔ་རང་གྲོལ། ཚོགས་རྒྱ་རང་གྲོལ་གསུམ་ལས། ”

དང་པོ་དུག་ལྔ་རང་གྲོལ་ནི། ཕྱི་ནང་གི་འདོད་ཆགས། ཞེ་སྡང་། གཉི་ག་སྐྱ་ང་རྒྱལ། ཕྲག་དོག་བསྲན་མི་བཟོད་པ་སྟེས་པའི་ངོ་བོ་ལ་ཅེར་གྱིས་བལྟས་ནས་ཆམ་གྱིས་བཞག་པས་དང་པོ་ལ་བདེ་སྟོང་གཉིས་མེད།། གཉིས་པ་ལ་གསལ་སྟོང་གཉིས་མེད། གསུམ་པ་ལ་ཆོས་སྐུ་གཞི་བྲལ། བཞི་བ་དང་ལྔ་པ་ལ་གཉུག་མ་ལྷན་གཅིག་སྟེས་པའི་ཡེ་ཤེས་སུ་རང་གྲོལ་ལོ་ཞེས་འདོད་ཆགས་སྟེ་པའི་སྐབས་སུ་འདོད་ཆགས་ཀྱི་ངོ་བོར་བལྟས་ན་བདེ་སྟོང་གཉིས་མེད་དུ་གྲོལ་བ་དང་། ཞེ་སྡང་གི་ངོ་བོར་བལྟས་ན་གསལ་སྟོང་གཉིས་མེད། གཉི་ག་ཀྱི་ངོ་ལ་བལྟས་ནས་བཞག་ན་ཆོས་སྐུ་གཞི་བྲལ་དང་། ང་རྒྱལ་དང་ཕྲག་དོག་གི་ངོ་ལ་བལྟས་ན་ལྷན་ཅིག་སྟེས་པའི་ཡེ་ཤེས་སུ་རང་གྲོལ་དུ་འཕྲུང་བས། དུས་རྒྱུན་ཉེན་མོངས་གང་རུང་སྐྱེ་བའི་དུས་སུ་དེན་ཤེས་ཀྱིས་ཟིན་རྒྱ་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེའོ།།

Así pues, en esto consiste la práctica de incremento especial según la Gran Perfección. Tras lograr reconocer el verdadero rostro o la esencia de la consciencia, todas y cada una de tus actividades y circunstancias deberán emprenderse desde dicha consciencia, ya sea al caminar, al permanecer de pie, al tumbarte [para dormir] y al sentarte, así como al realizar diversas tareas físicas cotidianas y durante cualquier otra conducta corporal, también al hablar y escuchar, y cuando surja en tu mente cualquier pensamiento discursivo impregnado de los cinco venenos, sensaciones agradables y desagradables, así como diversos estados de felicidad e infelicidad.

La liberación espontánea de los cinco venenos

Este tema se desarrolla con cierta extensión, en [la sección] sobre las prácticas de incremento incluida en *Las transmisiones orales de los Vidyadharas*, del Gran Quinto [Dalai Lama], conocido también como el anciano *ngakpa* Gangshar Rangdrol:

“Por las prácticas de incremento, se producirá la liberación espontánea de los cinco venenos, las cinco puertas y los seis grupos [es decir, el agregado de las conciencias]. De estas tres, respecto a la primera, las prácticas de la liberación espontánea de los cinco venenos, son las siguientes: cuando se torne insoportable el surgimiento del deseo interno y externo, la ira, la ignorancia, la soberbia y la envidia, entonces, observa de frente la esencia de estos venenos y despréndete de ella por completo. El primer [veneno] quedará liberado espontáneamente en vacuidad y dicha no dual; el segundo, en claridad y vacuidad no dual; el tercero, en el *dharmakaya* exento de base; el cuarto y el quinto, quedarán liberados espontáneamente en la sabiduría de la naturaleza última que surge instantáneamente.

Cuando surja el deseo, tras observar la esencia de dicho deseo, quedará liberado en vacuidad y dicha no dual; tras observar la esencia de la ira, [quedará liberada en] claridad y vacuidad no dual; si observas la esencia de la ignorancia y te desprendes de ella, entonces, quedará liberada en el *dharmakaya* exento de base; al observar la esencia de la soberbia y de la envidia, éstas quedarán liberadas espontáneamente en la sabiduría que surge instantáneamente. Por consiguiente, resulta de importancia decisiva que detectes con atención plena cada emoción aflictiva recurrente, en el momento mismo de su aparición”.

གཉིས་པ་སྒོ་ལྔ་རང་གྲོལ་ནི།
མིག རྣ་བ། སྣ། ལྕེ་དང་ལུས་རྣམས་ཀྱི་འཛིན་པ་གང་སྐྱེས་དེའི་ངོ་བོ་ལ་ཅེར་གྱིས་
བལྟས་ལ་ཆམ་གྱིས་བཞག་པས་ཆོས་སྐུ་ཀ་དག་ཆེན་མོར་རང་གྲོལ་ལོ། ཞེས་པ་ནི་
མིག་གཟུགས་ལ་འཇུག་དུས་ཆོས་ཐམས་ཅད་མེ་ལོང་དུ་ཤར་བ་བཞིན་དུ་གསལ་
ལ་འཛིན་པས་མ་སླད་པ། རྣ་ཡིས་སྒྲ་གོ་དུས་བྲག་ཆ་ལྟ་བུའམ་སྔགས་དང་ཆོས་
སྒྲ་ལས་སྒྲ་ལ་ཆགས་ཞེན་དང་སྤང་བླང་མེད་པ། སྣ་ཡིས་དྲི་ཚོར་དུས་རྨི་ལམ་གྱི་
དྲི་བཞིན་དྲི་ཞིམ་མི་ཞིམ་གྱི་ཚོར་བ་ལས་འདས་པ། ལྕེ་ཡིས་རོ་མྱོབའང་རྨི་ལམ་གྱི་
རོ་ལྟ་བུ་ཆགས་ཞེན་དང་སྤང་བླང་མེད་པ། ལུས་ཀྱི་རེག་བྱ་ལའང་བདེ་སྟོང་གི་ངོ་
བོ་ལས་བདེ་སྡུག་གི་བདེན་འཛིན་ལས་གྲོལ་བ་སྟེ། གུ་རུ་རིན་པོ་ཆེས། བཟུང་བའི་
ཆོས་ཀྱིས་མ་སླད་ཅིང་།། འཛིན་པའི་ཆོས་ཀྱིས་མ་གོས་པ།།
ཞེས་གསུངས་པ་བཞིན་རིག་ངོ་བསྐྱང་པར་བྱའོ།།

གསུམ་པ་ཚོགས་དྲུག་རང་གྲོལ་ནི།
གཟུགས་སྒྲ།་དྲི། རོ། རེག་བྱ། ཡིད་ཀྱི་བྱུང་ཚོར་དྲན་རིག་གི་དགག་སྒྲུབ། ཆགས་
སྣང་སྐྱེས་པ་དེའི་ངོ་བོ་ལ་ཅེར་གྱིས་བལྟས་ལ་ཆམ་གྱི་བཞག་བཞག་པས་ཡེ་སྟོང་
རྩ་བྲལ་ཆེན་པོའི་ངང་དུ་ལ་ཟློས་ཏེ། གནས་ལུགས་སྟོང་གསལ་མཉམ་པ་ཆེན་པོར་
ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་བོ།། དེས་ནི་གང་ཤར་བླང་དོར་རེ་དོགས་ལས་འདས་པ་མ་བསྒོམ་
ཡེ་ཤེས་ལྷུག་པ་རང་བཞིན་དུ་ཁྲེགས་ཆོས་པས།

La liberación espontánea de los cinco sentidos físicos

"Segundo, en lo referente a las prácticas de la liberación espontánea de las cinco puertas: al observar de frente la esencia de cualquier cosa que se perciba por ojos, oídos, nariz, lengua, y cuerpo, y desprenderte de ella por completo, quedará liberada espontáneamente en la gran pureza primordial del cuerpo del Dharma de la realidad absoluta.

Esto significa que, debes captar todos los fenómenos de modo claro en su naturaleza incontaminada. Según esto, desde el instante mismo en que se introducen [en la conciencia], las formas visibles [son vistas como objetos] que aparecen en un espejo. Los sonidos escuchados por los oídos, [son experimentados] como liberados por completo de deseo o apego, de aferramiento o aversión, como siendo simplemente ecos que resuenan en un valle, o como [bellos] mantras y expresiones del Dharma. Los olores experimentados por la nariz, [son tratados] como fragancias captadas en un sueño que trascienden toda percepción, ya sea agradable o desagradable. Asimismo, los sabores captados por la lengua, son semejantes a los degustados en un sueño, como desprovistos de deseo y anhelo, apego o aversión. De igual modo, las sensaciones corporales táctiles [son experimentadas como] siendo simplemente la esencia de dicha y vacuidad, que han quedado liberadas de todo aferramiento, ya sea hacia lo placentero o hacia lo doloroso, o hacia dichas sensaciones como si fuesen reales de modo inherente. Como afirmó Gurú Rinpoché: "Inalterado por la percepción de los fenómenos; incontaminado por la captación de los fenómenos". Así es como debes preservar la esencia de la consciencia.

La liberación espontánea de las seis conciencias sensoriales

Tercero, respecto a las prácticas de la liberación espontánea de los seis grupos: consisten en las seis conciencias sensoriales, a saber, la conciencia mental que afirma y niega, así como las conciencias que perciben los objetos visuales, sonidos, olores, sabores y objetos tangibles. Mediante la observación directa de la esencia de las apariencias y surgimientos de dichas conciencias sensoriales impregnadas de deseo, y su desprendimiento inmediato y completo, pasarás al gran estado de la vacuidad primordial exenta de raíz, y realizarás espontáneamente la gran identidad de vacuidad y claridad del estado natural. De este modo, sea lo que fuere que surja, corta a través de la dureza y accede al estado natural de la distensión que se halla despierto por completo, a la sabiduría de la no meditación que trasciende aferramiento y aversión, esperanza y miedo".

ཀློང་གསལ་ལས། དེ་ལྟར་རྒྱུན་དུ་ཉམས་སུ་བླངས་པས་ནམ་ཞིག་ན་སྣང་སེམས་འདྲེས་ཏེ་དགེ་སྦྱོར་ལ་ཚོད་འཛིན་མེད་ཀྱང་བྱ་རོག་གཟིངས་ལ་འཁོར། གཉེན་པོའི་བྱ་ར་མི་དགོས་ཉམས་མྱོང་ཟད།། ཅེས་གསུངས་པ་སོགས་ཀྱིས་ཤེས་སོ།། ཞེས་པ་ནི་རྫོགས་ཆེན་ལུགས་ཀྱི་ཉོན་མོངས་ལམ་ཁྱེར་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ཡིན་ནོ།།

རྫོགས་ཆེན་གྱི་གནས་ལུགས་ལོག་པར་རྟོག་ན་ལྟ་སྤྱོད་ཡ་བྲལ་དུ་འགྲོ་ཉེན་ཆེ་བས། གུ་རུ་རིན་པོ་ཆེས་ལྟ་བ་ནམ་མཁའ་ལས་མཐོ་ཡང་།། ལས་འབྲས་བག་ཕྱེ་ལྟར་བཞིབ།།
གསུངས་པ་ལྟར་ལྟ་བའི་རྗེས་སུ་སྤྱོད་པ་མ་ཤོར་བ་དགོས་ཏེ།
ཁྱེད་པར་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའམ་བྱང་ཆུབ་སེམས་ཀྱི་ཐུགས་རྒྱུད་ཟིན་རྒྱུ་གལ་ཅ་ཅང་ཆེ་སྟེ།

རྫོགས་ཆེན་ལྟ་བ་མཁའ་ལྡིང་གཤོག་བརླབ་ལས། “དེ་ལྟར་མ་རྟོགས་འཁོར་འཁྱམས་འགྲོ་ཀུན་ལ།།
མ་ཡིས་བུ་གཅིག་དག་ལ་བརྩེ་བ་ལྟར།། བཆོས་མིན་སྙིང་རྗེ་སྐྱེ་བ་རྫོགས་ཆེན་གྱི།། ལྟ་བའི་ཁྱད་ཅོས་ཡིན་པའང་ཤེས་པར་གྱིས།།
ཐམས་ཅད་སྟོང་པ་ཉིད་དུ་ཐག་བཅོད་ནས།། དགེ་སྤངས་སྡིག་ལ་འཛེམས་མེད་སྤྱད་གྱུར་ན།།
ནག་པོ་ཁ་འབྱམས་བདུད་ཀྱི་ལྟ་བ་སྟེ།། དེ་འདྲའི་བདུད་ལྟའི་དབང་དུ་མ་ཤོར་གཅེས།། ཞེས་རྫོགས་ཆེན་ངོ་སྤྲོད་སྐབས་སུ་གསུངས་པ་འདི་གནས་སྐབས་ཀུན་ལ་ཐུགས་ལ་ངེས་རྒྱུ་གལ་ཆེའོ།།

En el *Tantra de la extensión clara*, se dice:

“Tras practicar con constancia de este modo, cuando mente y apariencias queden fusionadas, no trates de reajustar o ejercer control sobre tu práctica de Dharma, [por el contrario, actúa simplemente como] el cuervo que vuela circundando la embarcación [y que finalmente, retornará a ella para posarse en su borda]. La experiencia se agotará por sí misma, sin necesidad de que tengas que rectificarla”.

Es de este modo como llegarás a realizar [la práctica].

En esto consiste la práctica extraordinaria de integrar las emociones aflictivas en el sendero [es decir, el hecho de aceptar las experiencias cotidianas tal como suceden, como oportunidades para la práctica].

Existe el grave peligro de que, si malinterpretases la naturaleza última de la Gran Perfección, podrías provocar una disociación entre tu visión y tu conducta. Por este motivo, Gurú Rinpoché declaró: “Aunque mi visión sea más elevada que el cielo, sin embargo, mi conducta es tan fina como la harina”; lo cual quiere decir que, tu conducta no deberá apartarse de tu visión. En concreto, resulta de relevancia decisiva que preserves la gran compasión, esto es, que tu continuo mental [esté guiado por] la bodhichitta. En *La visión de la Gran Perfección: el vuelo del Garuda*, se describe la visión propia de la Gran Perfección como sigue:

“Así como una madre ama a su hijo único, de igual modo, deberás sentir una compasión sin artificios hacia todos los seres que vagan por el samsara y que aún no han realizado la visión. Debes saber que ésta es la cualidad especial que constituye la visión propia de la Gran Perfección. Pero si tú, tras determinar que todo es vacuidad, rechazas la conducta virtuosa y te complaces en cometer acciones perjudiciales, entonces, seguirás la visión propia del demonio de la maldad. Por tanto, es de importancia crucial que evites caer en la trampa de dicha visión demoniaca”.

Así pues, resulta de máxima relevancia que, dicha enseñanza [que se sitúa] en el contexto de la introducción a la Gran Perfección, la tengas presente en todas las circunstancias.

དེ་བཞིན་ཁྲེགས་ཆོད་ལུགས་ཀྱི་ལྟ་བསྒོམ་སྤྱོད་འབྲས་བཞི་སྨན་རྒྱལ་གཡུ་ཐོག་
རྙིང་མ་ཡོན་ཏན་མགོན་པོས་རྣམ་ཐར་དུ་”དེ་ཡང་རྣལ་འབྱོར་མ་རྟོག་པའི་རང་
གྲོལ་མས་གཡུ་ཐོག་ལ་ཉམས་རྟོགས་ལུགས་ཤིག་གསུངས་དང་གསུངས་བྱུང་
བས། གཡུ་ཐོག་ཆེན་པོས་ཉམས་དབྱངས་ཀྱི་མགུར་འདི་གསུངས་སོ།

ན་མོ་གུ་རུ། ཀུན་ཁྱབ་ཆོས་སྐུར་ཤར།། དག་སྣང་ཕྱོགས་མེད་སྐྱེས།།
མོས་གུས་ལ་འགྱུར་བ་མེད།། རང་སེམས་ལ་དད་པ་ཐོབ་པ་འདི།།
ཆོས་མེད་སྨྱོན་པ་ངའི་གསོལ་འདེབས་ཡིན།།

ཕྱོགས་འཛིན་གྱི་འཁྲུལ་པ་སངས།། ཕྱོགས་མེད་མཐའ་བྲལ་དུ་ཤར།།
ཟུང་འཇུག་བློ་འདས་སུ་རྟོགས་པ་འདི།། ཆོས་མེད་སྨྱོན་པ་ངའི་ལྟ་བ་ཡིན།།

བློ་སྒོམ་གྱི་འཛིན་པ་ཞིག། ཡེ་སྒོམ་ལ་འབྲལ་མེད་གནས།།
མཉམ་བཞག་རྗེས་ཐོབ་འདྲེས་པ་འདི།། ཆོས་མེད་སྨྱོན་པ་ངའི་སྒོམ་པ་ཡིན།།

ཕྱི་ཚུལ་འཆོས་ཀྱི་སྒེག་ཆོས་ཞིག། སྒོ་གསུམ་འདི་རང་གྲོལ་དུ་སོང་།།
གཏད་མེད་ཤུགས་སུ་འབྱུང་བ་འདི།། ཆོས་མེད་སྨྱོན་པ་ངའི་སྤྱོད་པ་ཡིན།།

རེ་དོགས་ཀྱི་མཚན་མ་ཡལ།། འཁོར་འདས་འདི་གཅིག་ཏུ་འདྲེས།།
སྐུ་གསུམ་རང་ལ་སྨིན་པ་འདི།། ཆོས་མེད་སྨྱོན་པ་ངའི་འབྲས་བུ་ཡིན།། “ ཞེས་གོ་
སླ་ཚིག་ཉུང་དུ་གསུངས་སོ།།

El cuádruple enfoque según el sistema del cortar a través de la dureza, compuesto de visión, meditación, conducta y fruto, aparece descrito en la biografía espiritual del Rey de la Medicina Yuthok Yönten Gonpo el Anciano, como sigue:

“Asimismo, la yoguini llamada “La Liberación Espontánea de lo Conceptual” (Tokpai Rangdrolma) enseñó a Yuthok un sistema de realización experiencial, y una vez que le fue transmitido dicho sistema, el Gran Yuthok entonó este canto de experiencia o realización, que es breve y de fácil comprensión:

¡Veneración al gurú!

¡Yo, este loco despojado de Dharma, te digo!
Que tu mente surja como el cuerpo del Dharma de la realidad
absoluta y omnipresente,
que surja como la visión pura, imparcial e indivisa,
que obtengas una devoción y fe inmutables en la naturaleza de tu mente,
¡ésta es mi plegaria!

¡Yo, este loco despojado de Dharma, te digo!
La purificación del engaño de la parcialidad,
la luminosidad de la mente exenta de inclinaciones y límites,
la realización de la unión trascendente más allá del intelecto,
¡ésta es mi visión!

¡Yo, este loco despojado de Dharma, te digo!
La captación de la meditación analítica,
la permanencia indivisa de la meditación sobre [la sabiduría] primordial,
los logros resultantes tras reposar en la estabilidad meditativa,
y la fusión de todo ello, ¡ésta es mi meditación!

¡Yo, este loco despojado de Dharma, te digo!
Aunque en apariencia me comporte de modo calculador e hipócrita,
[en realidad, todas las percepciones] de las tres puertas han quedado
liberadas naturalmente.
Tal surgimiento espontáneo sin objetivo concreto, ¡ésta es mi conducta!

¡Yo, este loco despojado de Dharma, te digo!
La desaparición de los atributos de esperanzas y miedos,
samsara y nirvana fusionados en uno,
la maduración de los tres cuerpos en mi ser, ¡éste es mi resultado!

Milarepa (1040-1123) meditando en la montaña. Tíbet, s. XVIII.
Exhibición sobre el Templo Secreto del Tíbet, colección del Museo Newark.